георгій

юрчанка

у натхнёнай паграбеньцы

ГЕОРГІЙ ЮРЧАНКА

У НАТХНЁНАЙ ПАГРАБЕНЬЦЫ

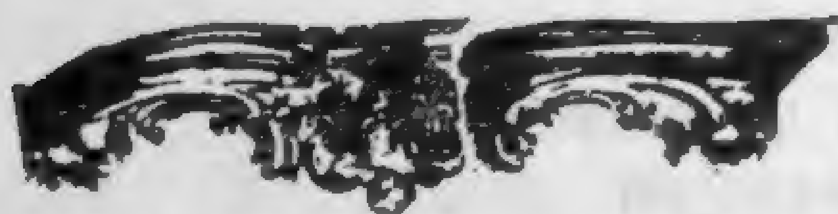

ПАРОДЫІ

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1983

Бел 2
Ю 83

Рэцэнзент
ЯЎГЕН КРУПЕНЬКА

Ю $\frac{4702120200 - 071}{М 302(05)-83}$ 73—83

РОЛЯ ПЕЙЗАЖУ Ў КАНЦЭПЦЫІ СУСВЕТУ

Серафім Андраюк

Даўно стала аксіёмай, што пейзаж патрабуе думак, бо чалавек і прырода (сёння гэта зразумела кожнаму) — адзін свет. Пейзаж нясе агульныя заканамернасці літаратурнага працэсу і выяўляе вышэйшы, паэтычны свет жыцця, спалучаючы ўсёй сваёй існасцю самы бліжэйшы план з самай далёкай перспектывай. Таму ёсць усе падставы сцвярджаць, што духоўна-эмацыянальнае пайзажнае поле — у сэнсе мастацкай разлегласці — з'яўляецца натуральным выяўленнем гарманічнай злітнасці і цэласнасці. Чалавек у прыродзе (пры любой іманентнасці) знаходзіць поўнае і дасканалае ракурснае ўвасабленне (дзе па праву, дзе не) ва ўсіх кампанентах структураўтваральных адпаведнасцей.

Гэта адно.

А другое (як бывае нярэдка) заключаецца ў тым, што арганічнае зліццё канцэпцыі чалавека і канцэпцыі пейзажу ўзнікае пры сінтэтычнасці светаўспрымання і (само сабой зразумела) дазваляе нам суадносіць сваю прыроду з прыродай сусвету. Са строга мастацкіх меркаванняў (дададзім ад сябе) эстэтычная вартасць гэтай праблемы вынікае з няспыннага развіцця (ці, хутчэй, абнаўлення) сузалежнасці індывідуальнага настрою і свядомай сарыентаванасці.

Яно так.

Тым не менш, прырода выпраменьвае свой дынамізм лёгка, нязмушана, прыгожа, ушчыльнена, узбуйнена (звярніце ўвагу на колькасць вызначэнняў!). Каб не апынуцца ў палоне голых фактаў, скажам, што арганічная сувязь чалавека з навакольным асяроддзем знайшла непасрэднае адбіццё ў творчасці Пятра, Змітра, Саўкі і Даміцэлі, дзе ў непарушным адзінстве жывуць вялікае і малое, успомненае і забытае.

І яшчэ.

Субстанцыянальная каштоўнасць пейзажу праглядваецца скрозь размежаванасць у прасторы і злучанасць у часе. Калі думку развіць далей, на наш погляд, можна сцвярджаць, што пякучы роздум дамінуе ў вызначэнні сутнасці вышэйшай узаемаабумоўленасці. Такое праяўленне момантаў звышпраграмнасці выдатна адлюстравалі Сымон, Лявон, Сідар і Міканор. Думаецца, яны таксама дакладна вырашылі новы змест рэальнай пейзажадэталі.

Дык што за гэтым?

Мадэль мастацкага свету (кажучы ўмоўна) узаемадзейнічае ў часавай праекцыі з новай «генералізацыяй» пейзажу, несучы ў сабе элементы таямнічасці. Таму ўнутраныя прычыны асаблівай увагі да гэтай праблемы прасвятляюцца ў кантэксце імпульсна-хвалістага руху як па гарызанталі, так і па вертыкалі пры скіраванасці на пазамастацкія звышзадачы.

А больш дакладна?

Пейзажаўспрыманне ў сістэме агульназначных каш-

тоўнасцей садзейнічае глыбіннаму спасціжэнню цэласнасці і завершанасці асобных малюнкаў. А яшчэ больш дакладна — прасвятляе самарух прыроды, у якім праглядваецца моцны дыктат як статыкі, так і дынамікі.

І дзіўная рэч.

Станоўча-вызначальная якасць адлюстравання тычыцца таго палажэння, што функцыянальнае становіцца сутнасным (ды яшчэ ого якім дзейным!) пры гістарычна-часавым ахопе натуральнай плыні жыцця ў лірычна-публіцыстычнай аголенасці. Адсюль выцякае, што ў абагульнена-філасофскім змесце абедзвюма нагамі на грунт пераемнай вычлененасці (вось гэта запомнім!) адразу сягнулі Янук, Пранук і Паланея. Карацей кажучы, няма асаблівай патрэбы гаварыць на гэты конт больш шырока.

І ўсё.

УВАЖЛІВАСЦЬ

Алесь Бажко

На кожным дрэве пад лісцём — сукі...

Ішлі гады, праходзілі вякі,
Але, бясспрэчна, першым я прыкмеціў:
На кожным дрэве пад лісцём —
сукі
І птушкі спорна гнёзды ўюць у вецці.

ЖАДАННІ

Раіса Баравікова

...прыпадзі да распаленых вуснаў
і ў высокія травы шпурні.

Закрычы па-дзікунску штосілы,
абрываючы сукню з пляча.

Кінь дарэмныя турботы,
пра каханне памаўчы,
прыхавай свае пяшчоты,
слоў гарачых не шапчы.

Я абдымкаў не стрываю,
пацалункаў не сцярплю;
адлупцуеш — пакахаю,
абязвечыш — палюблю.

Бразні з маху ў калатушу,
каб аж пыркі да нябёс;
да крыві падрапай вушы,
укусі мацней за нос;

падсмалі лучынкай вейкі,
замуруй вяхоткай рот;
закапай у муравейнік,
палажы пасля ў асот;

адшукай гужышчы дзесьці,
хоць у тым канцы сяла,

спаласуй мяне, каб сесці
тыдняў дзесяць не магла.

А да гэтага ў дагрузку
мой рыштунак-запавет:
хай мяне на сцежцы вузкай
упалюе людаед.

ВЕР КАХАННЮ

Генадзь Бураўкін

> Прыйдзі ка мне ў пакоры і лагодзе.
> Маім рукам і вуснам не пярэч.

У адзіноце марнавацца годзе.
Быць аднаму ў кватэры — проста жах.
Прыйдзі ж ка мне ў пакоры і лагодзе,
Без рэзкіх слоў, без трапкача ў руках.
Вазьмі з сабой усхліпаў прывітальных,
Шэпт прыхапі прытоена-глухі,
Абдымкі непазбежнасці фатальнай
І гарцы тры самоты з-пад страхі.
Вазьмі дзеля прыліку стогн нястрымны,
Уздыхаў метраў пяць не шкодзіць мець...
Перад маёю страсцю неабдымнай
Ты будзеш ціхай сарнаю трымцець.
Абачліва завесіш ты фіранку,
Я дзверы тоўстым кіем падапру.
І мы ўдваіх на жаўруковым ранку
Сустрэнем шчасця ясную зару.
Пяшчотам мы не будзем ведаць меры,
Сатром усіх умоўнасцей мяжу...
Калі ж ты пацалункам не паверыш,
Любоў я кулакамі дакажу!

СВАЯЎСТВО

Барыс Беліжэнка

Хто стаіць пад акном
Па вясне ў задуменні,
Ці сасна Аляксандра,
Ці клён Апанас?

Сваякоў у мяне
Ў кожным лесе багата.
Ў пералесках радні —
Хоць каму пазычай.
Мне бабуляй лічылася
Елка Агата,
А траюрадным дзядзькам —
Сам клён Мікалай.

Роднай цёткай была мне
Сасна Палагея.
Быў дваюрадным братам
Каштан Харытон.
Я за жонку узяў сабе
Ліпу Луцэю.
А вяселле пілікаў нам
Ясень Антон.

Як дачушка народзіцца
Ліпка Куліна

Ці сынок,
Шалапуцісты дубчык Барыс,
Ка мне прыйдуць на хрэсьбіны
Сваццця Рабіна,
Дзевер Бэз,
Цешча Груша
І цесць Барбарыс.

ЯК СЯБЕ ЗРАЗУМЕЦЬ?

Данута Бічэль-Загнетава

— Дай напіцца, белаліца...
У меднай копаўцы вадзіца.
Я ж падам яму кісліцу.

Гэта ж трэба —
я чакаю дзень дарма,
А яго, таго пастылага, няма.
Хай жа прыйдзе ён, паткнецца,
Далібог,
Не пушчу яго нагою на парог.
А папросіць ён напіцца — не шкада:
Праз акно ў вядры сыроваткі падам.
Няхай вып'е той кісліцы з паўвядра
І ў той момант паварочвае з двара.
Толькі пойдзе ён,
Я сцерпець не змагу,
За ім следам шпаркай ланню пабягу,
Падхаплю яго ціхутка пад руку,
Пацалункам вішні-губы апяку.
Павілікай абаўюся,
Арабінкай прыхінуся,
Буду ластаўкай ля любага трымцець...
Што са мною? —
мне сябе не зразумець!..

У МЕЛОДЫЯХ ІЛЮЗІЙ

Таіса Бондар

Прыйдзе. Але хто? Але калі?

. . . .

Брыду праз думкі ў ветраную сінь.

Я? Ці ты? Ці мы з табой? Ці, можа,
Дзень і ноч? Ці гэта вечар зноў?
Таямніцы звышсалодкіх сноў
Хто, калі разблытаць дапаможа?

Бэз ля тыну хіліцца аслабла.
Я камусь у гэтую пару
Месяц, нібы дулю, падару,
Сонца падарую, быццам яблык.

Штось у цішыні знячэўку блісне.
Гэта ты? Ці цень твой кіне прэч?
Адштурхну я бездань несустрэч,
Твар схаваю ў сонечны любізнік.

Скочу на памост светабудовы,
А цябе з сабой не клікну, не!
Ты пастой панікла ў баразне,
Дзе кіпяць майго натхнення словы!..

БАЙКАР-ПАЛЯЎНІЧЫ

Эдуард Валасевіч

Дзён дваццаць пяць таму назад, уранні
Адправіўся Байкар на паляванне.
— Ну,— развагкаў,— дзічыну упалюю,
Ну, размалюю!
Не стану драбязой займацца,
Да Вожыкаў ці да Зайцоў чапляцца.
Не менш падстрэлю, як Ваўка.
А Леў натрапіцца — не задрыжыць рука.
Даўно ільвінай грывы прагну.
Адразу з двух стваалоў бабахну.

Каго Байкар упаляваў, нам невядома,
А творчы плён яго агаласіць пара:
Пасля паходу месяц не вылазіў з дому
І выдаў байку на гара...
Пра Камара!

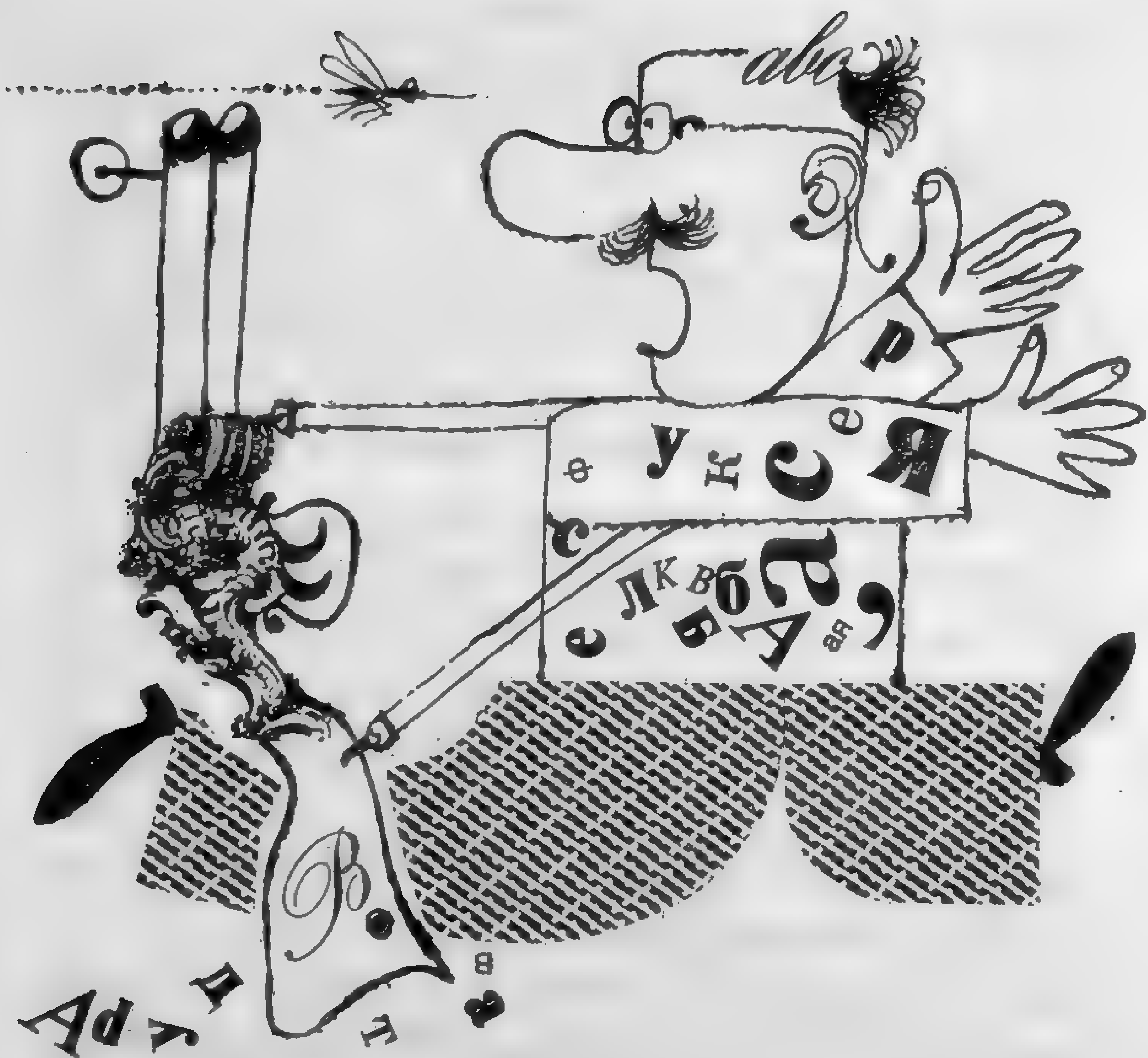

НОЧВЫ

Адольф Варановіч

Панімаеш, гэта я цяпер выпырхнуў з гнязда і дзяцюкаваць пачаў з выбрыкамі, блытацца самапасам. Як гавораць, вымахнуўся ў людзі. Пачаўшы жыць як набяжыць і даўшы круг па існасці, зведаў, што дзеўкі за пазухай носяць. Гэтак і драбніцы малечага жыцця адступілі. Сталасць абедзвюма рукамі за бараду ўзяла, як той казаў.

А ў маленстве іншае было. То з печкі звалюся, то качку намалюю на свежапабеленай сценцы, а то панадзіўся — у гразь залезу ў новых лапціках. Наогул, раскол быў. Цярну рукавом пад носам і мераюся ўцісннуцца ў выняўку, глыбіню яе памераць.

Маці дастане з лужыны, незлабліва паўшчувае. Нялёгка ёй было са мной прававацца, але пераўпарціць жэўжыка ўмела.

Крыху пазней іншае пачалося: вуліцу вяроўкамі перамотваў, коміны шклом накрываў.

Цётка Альжбета раіла:

— Рэзні, каб порткі злезлі!

Але маці цярплівая была. Перасцярожліва зніме з мяне брудныя штонікі, кашулькі і ўносіць урачыста ночвы. Тыя ночвы помняцца больш усяго. Яны шырачэзныя, выскаблены яшчэ прадзедам з кавалка таўшчэразнай асіны. Калі ў іх патрэбы не было, яны заўсё-

ды стаялі ў бакоўцы, не зважаючы ў задуменна-эпічнай адметнасці на імклівы час і нібы жывучы сваім патаемным жыццём, не зразумелым мне, падшыванцу.

Маці, разумееш, налівала ў ночвы вады і загадвала садзіцца. Я спачатку бегаў круга, потым бараніўся як мог, не хацеў мыцца. Маці лавіла мяне, падымала і саджала ў ночвы. Я стараўся выкараскацца, тужыўся з апошніх сіл, ухапіўшыся за пелюсці. Крыкам крычаў, верашчаў напрэкур усяму, лупцаваў па вадзе нагамі і далонямі, так што пырскі ляцелі ва ўсе бакі. Рагатаў колькі змогі, калі маці чабарэхне з чыгунка цёплай вады.

А затым, унікні, уходаюся і сяджу ціхом або павольна валюхаюся з боку на бок. А маці націрае мылам, шаруе мачалкай, падымае мяне і абдае цёплай вадой. Пасля ўхутвае пухнатым уціральнікам і содзіць ля стала, адразае лусту хлеба, кладзе на яе кавалак сала. Я з'ядла адкусваю ад лусты раз, другі, а потым мяне пачынае хіліць на сон. Луста з салам выпадае з рук. Маці нясе соннага распусніка ў пасцель...

Плывуць-гойдаюцца думкі. Шчымліва больна ўспамінаць харашбу начовак. І прыемна робіцца ад успамінаў, бо не качан на плячах нашу, а самую што ні ёсць галаву сучасную. Сэрца тахкае ў грудзях, не раўнуючы, як молат па кавадле. Жальба захлынае грудзі. Здаецца, і цяперака чую немы крык начовак аб прайшоўшых гадах, аб незваротным мінулым. Узнікае крыўда на сябе пякучая, невымоўная, што мала мыўся ў тых ночвах, сядзець не хацеў, паводзіў сябе легкадумна.

Часам, зразумей, і цяперака саджуся ў начоўкі. Не ў тыя, вядома, а ў бляшаныя. Але жонка не хоча мыць мяне, адпекваецца як можа, хоць мы рэдзькі між сабой не дзяром. І сяджу я без песняку, як у ваду апушчаны. Пахапкам паплюхаюся з нагоды якога-небудзь свята. А ў іншыя месяцы наогул не мыюся, бо не адчуваю праяў жаночай дабраты. Цяперашнія начоўкі, як празнаў я на ўласным вопыце, саўсім не тое, што ранейшыя...

Я І ГАРА

Яўген Верабей

Ды ранак ранкам, а гара гарой.
. . . .

І макаўкі царквы гараць у сіні,
І мне, як богу, хочацца туды.

Бліноў пад'есці самая пара!
Спякліся ўжо. Дык што за цуда гэта?
Граніту глыба больш чым на паўсвета.
Я зразумеў: перада мной — гара!
Яе рэальна-стромыя абсягі
Схілілі да санетнае развагі,
І хутка так змяніўся думак строй:
Прароча я стаю перад гарой.
А ранак разгарнуў магутна крылы.
І хочацца сказаць дзеля дабра
У адчуванні богадайнай сілы:
— Я спераду! А вось за мной — гара!..

З-ЗА НЕШАНЦУНКУ

Уладзімір Верамейчык

Забі за мною браму, пекла,
На дно марское кінь ключы.
. . . .

А ты не ўмела цалавацца.

Мяне жыццё нямала секла,
Круціла, кідала праз край.
І я стаю, ўлюбёны ў пекла,
Гляджу з пагардаю на рай.
Я сустракаць суседку з працы
Хадзіў праз ноч не год, а пяць.
Яна ж не ўмела цалавацца,
Умела стоена ўздыхаць.
З другой суседкай мы блукалі
Пад цеплынёй дубовых крон.
Праз год дубы пакарчавалі,
А на слядах застыў гудрон.
Сюжэт паэмы падвярнуўся,
Якой не зналі па зямлі,
Ды паляцелі ў вырай гусі —
З сабой натхненне панеслі.
Цяпер няхай дзяўчаты пекна
Глядзяць у зманлівай цішы.
Я не да іх пайду, а ў пекла,
Мне рай, дальбог, не па душы!

ПЕРШАЯ СВАРКА

Міхась Вышынскі

Ледзь бярэцца па золак, падборыстая, варушкая, гіпнатычнай красы чарнушка Праксэда борздзенька падхопліваецца з пасцелі. Уся яе станістая, гнуткая фігура гаворыць аб незямным шчасці. Яна спаласне крынічнай вадзіцай твар і з таемнай мелодыяй у душы пачынае ўходжвацца па гаспадарцы.

Той жа момант ускоквае з пасцелі ўплячэлы і ўёмісты, як бабёр, Лістрат.

— Паспаў бы, я сама ўходаюся,— лагодна ўшчувае Праксэда. Яе цёмныя і вялікія, як слівы, вочы глядзяць замілоўна, наліваюцца ціхім святлом закаханасці. Яна праясняецца абліччам і думае пра мужа перажывацельна. Твар свяціць ціхай усмешкай.

Ніякія ўгаворы на Лістрата не дзейнічаюць.

— Нічога са мной не стане! — ён хуценька ўмываецца і таксама пачынае шчыраваць па гаспадарцы. Пакуль Праксэда доіць карову, цэдзіць малако, ён запальвае ў печы, расчыняе бліны, скрылюе сала. Пасля выганяе карову ў поле. А Праксэда забоўтвае кулеш, пражэ яечню.

Нарэшце наступае самы адказны момант — кармленне вепрука. Праксэда замешвае цеста, абсыпае мукой і подбежкам, адчуваючы паветраную лёгкасць цела, спяшае да хлеўчука, дзе за перагародкай вішчыць лад-

ны падсвінак. Але гаспадар стараецца аднесці вядзерца сам. Дзеля гэтага ён не раз клікаў Праксэду ў хату, нібыта паглядзець, ці так замешаны праснакі або парэзаны клёцкі. А сам у гэта імгненне порстка выскокваў у сенцы, хапаў вядзерца і шыбаваў да хлеўчука.

Праксэда ўслед толькі рукамі разводзіла.

Пасля снедання Праксэда любоўна туліцца да Лістрата і сцішваецца ў немым захапленні, успамінаючы пагулянкі-мілаванкі. На душы ў яе прасторнее. Яны садзяцца на нізенькія табурэткі адно насупраць другога і спяваюць колькі частушак. Асабліва даспадобы ім вось гэта:

> **Не ў тваёй, сяброўка, ўладзе**
> **Маім любым заўладзець:**
> **На тваё калені сядзе —**
> **На мяне будзе глядзець.**

Сёння, крышачы сала, Лістрат заўважыў, што жонка ўжо замяшала вепруковы прысмакі.

— Праксэдка, падыдзі, калі ласка, глянь, як лепей разрэзаць вось гэты кавалачак,— адразу знайшоўся Лістрат.

Але яна зразумела хітрыкі.

— Сам здагадайся, Лістратка,— ласкава адказала і ўзялася за дужку вядра.

Лістрат убачыў, што яго план праваліўся, кінуў сала і, як дуж быў, у адно імгненне апынуўся ля вядра.

— Праксэдачка, любая, не трэба напінацца, я вынесу.

— Не, Лістраточак, ты ля печы і так затупаўся, я панясу.

Лістрат пацягнуў вядро да сябе. Праксэда не адпускала. Ён пацягнуў мацней. Фігурыстая Праксэда часта задыхала і ўтаропілася ў яго дзёрзкім кплівым паглядам. Чорныя з жаўцінкай вочы загарэліся помслівымі агеньчыкамі. Па ўсяму было відаць, што зніякавелая ад неспадзяванкі жанчына не адступіцца.

— Чаго ты свецішся, як навагодняя лямпачка, я панясу! — шырокія жалудовыя вочы Лістрата загарэліся няўмольна.

— Досыць, я табе назважалася, кірпа нясклёпістая! — агрызнулася Праксэда і тарганула вядро.

Вядро пахіснулася, і добрая палова яго змесціва аказалася на падлозе. Абое ажно знямелі ад такой нечаканасці. І разам адпусцілі дужку. Пасудзіна скулілася, і астаткі вепруковага сняданку пацяклі, утвараючы вялікую лужыну.

— Ведаць я цябе не хачу! — крыкнуў Лістрат, схапіў касу і не снедаўшы пашыбаваў на луг.

— Каб тваёй нагі не было ў гэтай хаце! — гучна наказвала ўслед Праксэда.

А ў хлеўчуку як не рваў сцены галодны вяпрук.

УСЛАЎЛЮ

Вера Вярба

Услаўім,
нарэшце,
пасрэднасць.

Мне стала па сэрцу размернасць,
Па густу прыйшлася будзённасць.
Глыбей з галавою у шэрасць,
У звыкласць, санлівасць, штодзённасць!

Услаўлю гімнічна пасрэднасць,
Адстаўлю крутую адчайнасць.
Пасрэднасць — яна адпаведнасць
Таго, што завецца звычайнасць.

Яе атулю я даверам!
Пад гукі санлівага вальса
Разнасцежу вокны і дзверы:
Ўваходзь, уплывай, урывайся!

Навошта цярпець абаяльнасць,
Калі ахапіла змарнеласць?
Мой лозунг: Далоў геніяльнасць!
Вітанне, душы ўвапрэласць!

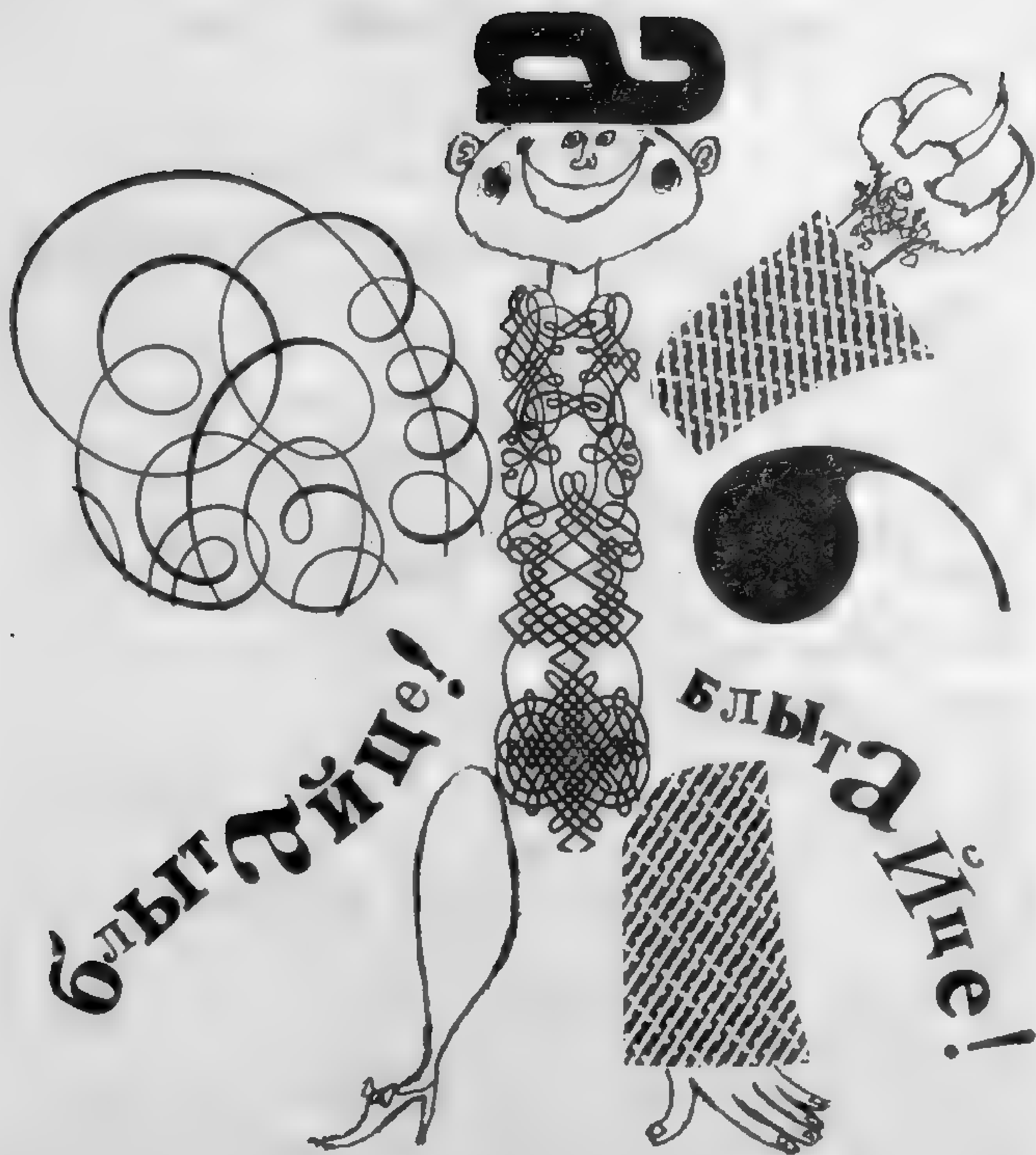
блытайце!
блытайце!

ГІМН БЛЫТАНІНЕ

Анатоль Вярцінскі

Нічога, што блытаеш гунаў з готамі,
а готаў блытаеш з гугенотамі...

Не будзе для свету вялікім ударам,
калі станеш блытаць катарсіс з катарам...

Хай вас туга абміне і пакіне,
я праспяваю вам гімн блытаніне.
Блытайце смела назоўнік з часціцай,
рэдзьку з заціркаю, гэблік са спіцай,
рацыю з грацыяй, вынік з прычынай,
бар з барытонам, мужчыну з жанчынай,
сонца з сявенькай, магерку з махоркай,
ліпу з усхліпам, карэту з касторкай.
Можна паблытаць півоню з пілотам,
латку з лапаткай, гудрон з гугенотам,
плуг з бараною, Шэкспіра з Бальзакам,
«Крайслер» з «Фальксвагенам», «Форд» з «Кадзілакам».
Блытайце эры, стагоддзі і даты,
хмарку з запаркай, каханне са здрадай,
гальштук з бюстгалтарам, пеўня з наседкай,
ліпень са студзенем, жонку з суседкай.
Можаце блытаць пальпацыю з ціскам,
Веру Вярбу з Анатолем Вярцінскім,
цешчу з Антосем, швагрэню з Кузьмой,
Саўку з нявесткай, Сымона з кумой.
Можна ўсё блытаць настырна, упарта,
вершы з нявершамі блытаць нявартa!

ГРЫШКА І ШАРЫК-ВЫХАВАЦЕЛЬ

Вісарыён Гарбук

Шмат бачыў я розных дзяцей. Хлопчыкаў і дзяўчынак, паслухмяных і неслухаў, смелых і палахліўцаў. Добрыя дзеці, як і трэба, рабілі добрыя ўчынкі. А кепскія ў мяне заўсёды перавыхоўваюцца. Бо як жа іначай. Праўда, я ні слова не сказаў яшчэ пра Грышку. Дык вось зараз паслухайце.

Гэты самы Грышка ў мінулы панядзелак таргаў за касічку Алачку-даганялачку. Ды каб жа раз тарганўў, а то цэлых чатыры разы. А Марынцы, калі яна бегла хавацца, падставіў падножку. Дзяўчынка ўпала, запэцкала новую сукеначку і збіла да крыві калена.

У аўторак Грышка крыўдзіў Шарыка. Сабачка такі маленькі жыве ў нашым двары. Мы ўсе яго любім, кормім. Старэйшыя хлапчукі Міша і Саша домік яму зрабілі. Шарык спіць у тым доміку. А Грышка схапіў Шарыка за вуха і давай цягаць па двары. Сабачка плакаў, прасіўся, ледзь вырваўся. Тады Грышка пачаў ганяцца за Шарыкам з палкай. Той насілу ўцёк ад распусніка.

А сёння Грышка заўважыў на грушы верабейку. Той нешта весела расказваў сам сабе, пераскокваючы з галінкі на галінку. Хлапчук рашыў яго злавіць і палез на дрэва. Узлез на ніжні сук. Але верабейка бесклапотна чырыкнуў і перасеў вышэй. Тады і Грышка пачаў карабкацца вышэй. Верабейчык прыгнуў гала-

ву, зірнуў адным вокам уніз, нешта прачырыкаў і пераляцеў на бярозку.

— Ну пачакай жа,— праказаў Грышка,— я цябе з рагаткі дастану.— І пачаў злязаць. Раптам яго правая нага пакаўзнулася. Ён неспадзеўкі адпусціў левую руку і сарваўся. Але кашуля зачапілася за тоўсты сук, і свавольнік павіс на грушы. Вісіць, рукамі размахвае, а адчапіцца не можа.

— А-я-яй,— заенчыў Грышка,— а-я-яй! Ратуйце! Зніміце!

Паблізу гуляў Шарык. Ён убачыў Грышку, пабег да дзяцей, якія гулялі па другі бок дома, і пачаў гаўкаць. Гаўкне, адбяжыцца і зноў вяртаецца, нібы кліча за сабой.

— Нешта здарылася! — здагадаўся Сёмка і паклікаў: — Бяжым хутчэй!

Шарык быццам зразумеў дзяцей і кінуўся да грушы.

— А-я-яй! — енчыў Грышка.— Я не магу злезці.

Сёмка мігам узлез на дрэва, моцна стаў на сукі і падняў Грышку за кашулю так, што той рукамі ухапіўся за сук, а потым спусціўся на зямлю.

Тут усе дружна пачалі сарамаціць Грышку за яго свавольствы.

Хлопчык заплакаў і паабяцаў:

— Больш я не буду крыўдзіць нікога.

І сапраўды, ён адразу паламаў рагатку, перастаў цягаць Шарыка за вуха і не торгаў за касічкі Алачку-даганялачку.

ДА ХАРЭЯ ПРАЗ ПАЛІ

Віктар Гардзей

Электрычнае ёсць поле.
Ёсць магнітныя палі.
. . . .
Пасадзі аглоблю ў глебу —
Дрэва кронай зашуміць!

Шмат палёў на белым свеце —
Поле жыта і аўса;
Над адным з іх сонца свеціць,
На другім блішчыць раса.
Знаю поле за таполяй,
За імшыстым валуном.
Я пасею грэчку ў полі
І прысыплю талакном.
Выйду ранкам на раздолле,
З канапель пужну курэй.
Пасаджу аглоблю ў полі —
Расцвіце на ёй харэй.
Палячу ўпярод без стрыму,
На вярбе сарву ранет.
Эх, катрэны-пантарымы,
Тут свісцёлка, там кларнет.
Дом высокі, ганак новы,
На круках няма дзвярэй.
Ты ў жыцці маім аснова,
Расхарэісты харэй!..

ДУМКІ-РАЗВАГІ

Таццяна Гарэлікава

З самага-перасамага ранку-світанку Асклініяда адчувала: павінна штосьці здарыцца-адбыцца. Учора а дзесятай часіне-гадзіне яна развіталася з Фармакеем без абдымкаў-пацалункаў, якіх прагнуў каханы-жаданы, без хісткіх-трапяткіх прызнанняў-абяцанняў. Пайшоў ён, як здалося-паказалася дзяўчыне-прыгажуні, пакрыўджаны-расчараваны. Пайшоў, ступаючы ціханячутна, не азірнуўся, не аглянуўся.

А сёння пра яго думалася.

І неўзабаве маленькая хмарка-аблачынка павісла над сэрцам-душою. Муліла-вярэдзіла думка-гаданне: Ці варта было адштурхоўваць-адпрэчваць? Хто ён? — саладкае шчасце-радасць ці горкая бяда-злыбяда?

Таму пра яго думалася.

Упынак-месцейка хмаркі той раптам-знянацку заняла кволенькая надзея-спадзяванак. І ўжо цудам-здзіўленнем свяціліся вочайкі, задумліва-засяроджана глядзелі-пазіралі кудысь у той бок-старану, дзе закалыхалася тады шапка-васьміклінка. Нястрымна-пакутлівае жаданне перапаўняла грудзі, прымушала аглядна-насцярожліва прыслухоўвацца да крокаў-павеваў ветрыка-гарэзы.

Пра яго думалася безупынна.

І раптам нібы адкаснулася ад мар-летуценняў, усце-

шылася нечым, што не выкажаш словам-выразам. І тое невыказна-таемнае замлела глыбока, запынілася-зася-родзілася на скіраваным у сябе зірку-позірку. Непера-можна-загадкавая ўсмешка саступіла набок, і тое, што мучыла-вярэдзіла Асклініяду, заблукала па губах, ва-люхаста пырханула на шчочкі-ружачкі і ціха-спакойна павісла над левай скроняй, заблытаўшыся ў кудзерках-завітках. Невідушча ўзіралася яна ў разлегласць-сіня-ву, спрабавала дацяміць далеч-бясконцасць шляху-да-рогі, поўнячыся трывогай-непакоем.

Па-ранейшаму думалася пра яго.

Нязвычная сіла-ўпэўненасць прымусіла адступіць-адысці непрымірэнчасць. Нарастала-павялічвалася шка-доба. У закаханай усхвалёванасці ніякавела-нікла ружа-дзяўчына. Не зразумець было, ці яна гаварыла з ім у думках-згадках шчыра-зычліва, ці гэта хтось-якісь іншы думаў у лад з ёю. Надзеі выклікалі неабдымную радасць.

У хвілі пярэдыху соладка думалася пра яго.

Прага чакання горасцю асядала на вуснах, лётам ляцела да адрынутага-адпрэчанага. Хацелася сказаць яму пра веліч-невымернасць пачуццяў-трапятанняў. За-манулася ўбачыць-супакоіць, схіліць галаву на шырокія грудзі, пачуць уладнае біццё-трапятанне жаданага сэр-ца, злучыцца з ім назаўжды-назаўсёды.

Ногі прывялі за прыпынак-супынак. Ляцелі-мігцелі машыны.

Стаяла Асклініяда сумотна-гаротна.

І ёй думалася пра яго!..

ТРЫУМФАЛЬНЫМ ПОСТУПАМ

Сцяпан Гаўрусёў

Гады не гнятуць мае плечы.
Крок цвёрды. Рука не дрыжыць.
. . . .
Іду праз трыумфальныя вароты.

Я класці скаргі не ахвочы,
Хоць у віхурнасці гадоў
Мяне імкнуўся гном сурочыць,
Злы дух распетрыць быў гатоў.
Дарэмна ў лютасці стазыкай
Пякельна роў калядны гром
І завываў штоночы дзіка
Шалёны вецер-ветраном.
Я рад прайсці зямлёй прасторнай.
Сутоння бачыць не хачу.
Няхай заўсёды светазорна
Траіцца радуга ўваччу.
Я так люблю, каб мне шторанку
Святлісты промень на шчаку,
Пяшчотны позірк з-за фіранкі
І зайчык сонечны ў руку.
Мяне не страшаць павароты
Крутой няўцямнасці жыцця.
Праз трыумфальныя вароты,
Абуўшы ялавыя боты,
Іду я ў неруш пачуцця.

ЯК ЯНО БУДЗЕ

Васіль Гігевіч

Сябры, як і дамаўляліся, будуць сыходзіцца за вёскай павольна і асцярожна, каб не выклікаць падазронасці.

Першым пакажацца Кудлаты. Ён спыніцца, абвядзе вакол сябе кіёчкам магічны круг і будзе стаяць, углядаючыся ў перыстыя аблокі.

Мурзаты вынырне амаль нячутна. Ён шмаргане рукавом па носе і абапрэцца аб алешыну.

Затым падыдуць Стракаты і Паласаты. Яны стануць каля круга і таксама задзяруць уверх галовы.

Апошнім з'явіцца Лабаты. Ён з ходу паведаміць, што праз два дні абавязкова зловіць Мурку-Казюрку.

— Гэта яшчэ туды-сюды, віламі па вадзе пісана,— не пагодзіцца Кудлаты.— Мурку-Казюрку можа злавіць той, хто чуў калядны гром.

— Што галава, то й розум! — усклікне Стракаты.— Думаць трэба, пра што гаворыш. Мурка-Казюрка паказваецца толькі таму, хто з'еў паўтара чмяля.

— Абодва разумнікі,— падкусіць Кудлатага і Стракатага Паласаты.— Перш чым лавіць Мурку-Казюрку, трэба ўлагодзіць Бабу Ягу.

Ашаломленыя дасведчанасцю Паласатага, іншыя не знойдуцца што адказаць. Але Мурзаты маўчаць не захоча, а таму скажа:

— Ты на гару, а чорт за нагу, так і ета. Баба Яга каля вёскі не паказваецца. Яе можна ўбачыць толькі ў густым лесе за сямю дарогамі на восьмай палянцы.

— Маніш ты і сам толкам не ведаеш навошта, як дзіця якое,— адрэжа Кудлаты зусім па-ўзросламу.— Баба Яга даўно памёрла.

— А ў які бок трэба ісці, каб убачыць Бабу Ягу? — нібы не чуючы Кудлатага, спытае Стракаты.

— У той! — упэўнена пакажа Паласаты.

— От бо галава! — запярэчыць Лабаты.— Баба Яга заўсёды жыла вунь дзе! — і пакажа ў адваротны бок.

— Каб мне з гэтага месца не сысці! — паклянецца Мурзаты.— Баба Яга жыве там,— і пакажа ў трэці бок.— Мой дзед на ўласныя вочы яе бачыў.

— То як жа твой дзед мог бачыць Бабу Ягу, калі яна памерла? — усумніцца Кудлаты.— Мёртвыя толькі ў зарубежных раманах прыходзяць з таго свету.

— Гэ! — адклікнецца Паласаты.— Вось я нядаўна прачытаў аповесць «Ячменева», дык тамака мерцвякі свабодна разгульваюць па вёсцы. Нават у хаты заходзяць.

— То, мусіць, ёсць нейкае таямніцтва на свеце,— дрыготкім голасам прамовіць Мурзаты.— Бо іначай навошта змерлым з'яўляцца ў вёсцы.

— Я баюся! — захныча Лабаты і пачне падступацца да магічнага круга.

— Чаго толькі на свеце не дзеецца! — з філасофскім выглядам абзавецца Стракаты.— Ідзеш па вуліцы, а табе насустрач бразгае касцьмі самюсенькі дзед Бры-

ська, што памер у мінулым годзе.— І, памаўчаўшы, дадасць у заключэнне:

— Жыт-ту-уха!

— Каб веданне, дзе сустрэнеш мерцвяка, дык абышоў бы тое месца за тры вярсты,— прашэпча Паласаты.

— Не трэба мне Муркі-Казюркі, не буду я ‘ яе лавіць,— праз слёзы прагаворыць Лабаты.— Я хачу да мамкі.

Сябры пачнуць спалохана аглядвацца па баках, а потым з гучным румзаннем ірвануць угрунём назад, у вёску.

ПРАГА

Юрка Голуб

І толькі змеціш ноччу:
У белай паласе —
Наводліў крэўны почырк
Па шыбе паласне.

Алыча успамінаў,
Развагі баабаб.
Кляновыя галіны,
Як перысты усхрап.
Забуду нешанцунак
У сне лімонных мук.
Мне стаў нібы ратунак
Вяровак важкі пук.
Я словы, як дзічыну,
Ў крушынавай нудзе
Разбэрсанай ляйчынай
Кілзаю дзень у дзень,
Індычыць ранак волле
Праз сорак галасоў.
Не выпушчу на волю
Ніводнага са слоў.
У празе сэрца млее.
Не кідаю склімець,
Бо хочацца хоць неяк
Сябе паразумець.

РАЗВІТАННЕ

Леанід Дайнека

Цягнікі... Машыны... Матацыклы...
Грымнула... Завыла... Загуло...
. . . .
Бывай, паэзія, бывай!

Рублі. Капейкі. Ашчадкніжка.
Нумараваная чарга.
Падлік... Юначым марам крышка.
З увішнай радасцю туга.

Вучоба. Курсы. Хваляванне.
Квяты. Экзамены. Правы!..
Шыкоўнасць мар... Нясцерп чакання...
Салодкі покруж галавы...

Здзяйсненне!..
Колы. Руль. Кілімы.
Густое шчасце цераз край...
Харэі — міма.
Ямбы — міма.
Бывай, паэзія, бы-ыва-а-ай!..

ШЛЯХ У ПРОСТРАНЬ

Міхась Даніленка

Падаіўшы кароў, кабеты ўселіся на пазалеташнім сене, якое духмяна пахла прывялымі краскамі. Непадалёк уперадзе стаяла бяроза-патрыярх, пад якой жанчыны штораніцы назбірвалі па кошыку казлякоў. Ззаду вілася даўно высахлая рэчка, дзе звонка булькала празрыстая вада. Злева стаяла дзічка з улежанымі грушамі. Жоўтыя, з янтарным адлівам плады, здавалася, самі прасіліся ў рот. Кабеты з хрумстам імі ласаваліся. За дзічкамі ў бязмежную пространь цягнуліся межы, па якіх мясцовы калгас сеяў проса ўперамешку са шчаўем. Справа раскінулася пустазелле — крапіва, макрэц, лебяда і асот. Каруся глянула на гэты зараснік, падскочыла, бы ўджаленая, і са злосцю кінулася вырываць пустазелле. Здавалася, яна знішчала ненавіснага ворага. Асабліва дасталося крапіве і асоту. Гарэлі агнём апечаныя і паколатыя рукі, але непатрэбная парасць была пераможана. Багуся і Палуся ўхвалілі работу. Каруся з той жа злосцю хацела накінуцца на макрэц. Аўгуся ажно здзівілася:

— Гэта ж наша Каруся-шчыруха цярэбіць шлях у пространь!

Але Ганруся запярэчыла:

— Пачакайце з пространню, нікуды яна не дзенецца. Трэба пра мужыкоў пагаварыць. Бо яны ўзялі за

звычай бегаць аж занадта. Дык як будзем выказвацца?

— Па алфавіту! Па алфавіту! — у адзін голас закрычалі Каруся і Палуся.— Хай Аўгуся пачынае.

— А што, і пачну! — азіраючыся падмаляванымі вачыма, паднялася Аўгуся, ад якой Іван, трактарыст найвышэйшага класа, перабраўся да цёткі.— Няхай бы іх лепей зусім не было на свеце, гэтых мужыкоў. Ад іх адно гора. Вось майго вазьміце. Не даваў уздрамнуць апоўдні ані хвіліны. Зараклася глядзець на іх.

— Што ні кажыце, а мужчына пры гаспадарцы рэч патрэбная,— запярэчыла тоўстая, як капіца сена, Багуся. Яна з самавітай няспешнасцю абапнула на плячах канаплянку і пазяхнула, аж кляцнулі сківіцы.— Ты яму толькі не давай пыніцца. Мой што рабіў? Рубанцоў прынясе — пашлю бялізну мыць. Куранят пакорміць — ідзі кароўку падой. Калі штодзень кіраваць, да ўсяго можна дакласці. Вось хіба немаўлят прыводзіць ці змогуць. Але належным чынам патрэніраваўшы... Ага, дык я пра свайго. Смятанку з гладышоў збярэ, на зэдлік сядзе, капяне нагой ката і не рухаецца. «Не, мой галубок,— кажу яму,— з катом я сама пазабаўляюся, а ты курачак пашчупай». Ён і пайшоў. Ахвоча. Каторы гадочак мацае. Тэклю-магазіншчыцу, каб ёй пуста было. Ні кала ні двара не мае. Адно вецер у галаве свішча.

— Мужыка трэба ў руках трымаць моцна,— пераконвала сяброўак Ганнуся.— Мой быў такі, што выхапіць гарачае з агню і пальцаў не апячэ. Пакуль я наводжу апалубку, ён смаліць таўшчэзныя цыгаркі і зіркае з непаразуменнем. Адзін раз вызверыўся: «Ці

не перад бычанкамі ты штукатурышся?» А пасля не звясціў нічога і збег, хоць сама што жытка настала.

Нейкая думка тачыла Карусю, і яна доўга вагалася. Затым насупілася і паглядзела невідушча. Нібы з натугай пачала:

— З аднаго боку, яны як бы непатрэбны, а з другога — неяк нялоўка без іх. Калі пачуеш, што за хвастамі пабег, дык глядзець на яго не хочацца. А як абдыме горача, пацалуе, жалкуеш у душы, здаецца, век бы не праганяла. Вось так плаваюць-снуюцца бязладныя думкі, і не ведаеш, на якой спыніцца.

— Гэ, патрэбны, патрэбны! — фыркнула Палуся, і твар яе аж запунсавеў ад злосці.— Я свайго падхлябістага нягегу турнула, і ён стрыбануў, як заяц. Не чуваць, дзе носіцца. Пры ім паясніцу нечага ламала, а там, глядзіш, і салёненькага заманецца. Дзе ты таго засушанага лешчыка знойдзеш? А без яго я так не кволюся. Не-э, хай бегае! — цвёрда заключыла кабета.

— Вось мы і выказаліся,— падвяла вынікі абмеркавання разважлівая Аўгуся.— А рашэнне прымем другім разам.

Пасля гэтага кабеты начапурыліся, накруцілі валасы на бігудзі, палажылі ў даёнкі па ласкавічку сыру і подбежкам падаліся ў бязмежную падсіненую прастрань.

СВЯТКУЙ!

Авяр'ян Дзеружынскі

Перадмайская ноч.
Першамайская ноч.
Пацалункаў-прызнанняў пара.
Крочаць стрэчы дарогай,
Разлукі — паўзбоч.
Та-ра-ра, та-ра-ра, та-ра-ра.

Салаўі непакой
Поўнай дзюбаю льюць.
Ясны месяц выходзіць здаля.
Ў гэту майскую ноч
Мне да дня не заснуць.
Тра-ля-ля, тра-ля-ля, тра-ля-ля.

НЕНАДЗЕЙНАСЦЬ

Мар'ян Дукса

З душы матылямі запырхалі словы.
. . . .
Ад галавы
Чакаю ураджаю.
Трывожна:
Ураджаю не стае.

Прыйшоў ганарар мне, купіў я абнову:
Шкарпэткі, насоўку.
Саджуся пісаць.
З душы матылямі запырхалі словы,
Кружляюць, віхураць — ніяк не ўтрымаць.

Хапаю лічэбнік —
знікае прыслоўе,
Спаймаю часціцу —
ўцячэ дзеяслоў.
Прымерваю, пхаю — адно безгалоўе:
У сказ не ўбаёдаць хоць некалькі слоў.

Натомлены, зморaны, ранак страчаю.
Ў адрыне застоены дым не асеў.
З тужлівай надзеяй чакаю ўраджаю,
Ды штосьці марудна мой спее пасеў.

КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

Васіль Жуковіч

> Хай ляжа мне на сцежку, лубін,
> Тваё спакойнае святло.

Вунь сонца топчацца над гаем,
Сягае промнямі ў душу.
Пішу я вершы і складаю,
Затым складаю і пішу.

Гарошак звоніць мне стазыка,
Уладна кліча спеў дарог.
Мяне хвалюе ў полі віка,
А на градзе — густы гарох.

Свірэпка погляд мой спыняе,
Палоніць бобу першацвет.
Мяне на верш пырэй натхняе,
Асот натхняе на санет.

Ды лубін больш нясе натхнення,—
Не на гадзіну, а на год,
Бо ў вузляках яго карэння
У глебу ўносіцца азот,

НА ПАЭТЫЧНЫМ АГАРОДЗЕ

Сяргей Законнікаў

Цяжкіх пладоў
вячэрні одум
Плыве нябачным туманом,
Прывабны дух
ляных гародаў
Сагрэт апошнім прамянём.

Чмялёў няспешныя чароды,
Ляная квецень,
млявы пах,—
Мне зразумелы дух гароду
Якраз,
як рыфма і стапа.

Я разумею ўсё патроху —
Вячэрні одум агуркоў,
Развагу хрумсткага гароху,
Маўчанне сціплых буракоў.

На агароднай глебе тлустай
Буяе мак вышэйшых проб,
Расце задумліва капуста,
Да сонца цягнецца укроп.

Тут гарбузам разгон для росту,
Тут бачыш нават цераз плот

Фасолі вытанчаны роздум
І часнаковых дум узлёт.

На агародзе — больш нідзе! — я
Сягаю ў марах аж да зор,
Калі гляджу, як без надзеі
Агністы млее памідор.

НА АЧЫСТКУ ЛЕСУ

Леанід Калодзежны

Ціціхін Апанас нехаця ўстаў, хапатком апаласнуў твар, шырока зяхнуў і прыладзіўся ўскрай стала каля едзіва, нібы не хочучы, пачаў сёрбаць круглай ліповай размаляванай лыжкай учарашні халодны бурачнік, запраўлены буйнымі крышанамі цыбулі, лапкамі кропу, казытлівым хрэнам, а яшчэ больш пазаўчарашняй ладна такі падкіслай смятанай, затым хлібнуў два разы астылай і немаведама нашто перасоленай забялянкі і ўзяўся за цецерукова мяса, якое гарэніла асінай, аддавала бярозай і ялчыла хвояй, умяў крыло, другое, цюмрыў — нос хадзіў упрысядкі, падумаўшы, разламаў падсмажаны сцягняк, хапаў папоўніцы, услед умянціў другі, акурат іх не было на талерцы, расправіўся з шыйкай і спінкай, абцмактаў усе костачкі і нарэшце запіў сняданак падсалоджаным грушавым адварам.

Ёхвачкін Трахім паглядзеў на жончыны засукраныя нерасчасаныя кудзеркі валасоў, падвязаны замусоленым паяском сіні непрасаваны андарак па самыя пяты, натапыраную кофтачку, адно крысо якой апусцілася ўніз, а другое было падцягнута кверху, звярнуў увагу на шыракаватыя насупленыя бровы, з-пад якіх неспакоем зіркалі заспаныя сумам вочы, паасобку і разам выказваючы незадаволенасць яго раннім адыходам і робячы выраз твару зласнаватым, адзначыў капрызліва

падцягнутыя пульхныя губы і зрабіў вывад, што яна надзьмулася як мыш на крупы, быццам яе хто супраць шчэцця пагладзіў, і ўсім сваім выглядам давала ад варот паварот, лічачы, што ён сабраўся сабакам сена касіць, а яна не прыбрала да рук і цяпер споўдалася, нібы пяты вугал шукала.

Нявестухнін Сідар, чырвоны, хоць прыкурвай, тэпаў глыжавата-бугрыстай, з капытавінамі, парэзанай глыбокімі няўдаўненымі каляінамі дарогай, якая віхляла туды-сюды, палахлівым зайцам выскоквала на прагаліны, змяюкай прапаўзала засланыя аксамітам мурагу, хвашчастымі жоўтымі густымі — вуж не прапалішчыцца — раманамі, вішнёвай, з гаркаватай млявасцю смолкай лугавіны, праставала ў сыраватае, аплеценае калючай ажынай кучмацістае кустоўе, збрадлівай казой нізала парослы бярэзнікам пагорак, памаўзлівым катом скакала на спехам сланую з тапорніка гаць, кіравала па куп'істай, агалошанай крыкам кнігавак балацявіне, ныpала ў цемнаваты лясок, у якім ён заблудзіўся малечай, пагнаўшыся за шматкаляровай мятлухай, і застаўся начаваць пад арэхавым кустом, дзе ўсю ноч дрыжаў ад незразумелых таемных гукаў, а на ранку звёў вочы і прачнуўся адурманены пахам нечапанай травы, атлумлены несціханым гудам пчол і чмялёў.

Калі Макарыхін Сымон сабраўся ў дарогу, калючае, быццам вожык, сонца пырснула сляпучымі промнямі, бо выглядала не краднем, а зіхацела адкрыта, не таячыся, аднак задухі не насылала, таму што з цянькоў, дзе танюсенька нылі неўтаймоўныя камары-назолы і ў рася-

пай золачы трымаліся рэшткі мройнасці, пастуджвала прыхаваным на ўсякі выпадак неразвеяным ад ночы халадком, а ўверсе, спаміж цянлівай лістоты пагульвалі жывыя, падвяселеныя свежачкі, варушачы старожкую астоеную ціш; і аблашчаныя сонечнымі зіркамі, задаволеныя жыццём, цінькалі, свісталі крапіўніцы, сініцы, пліскі, усхваляючы наступленне пагоднага дзянька, абзываўся на не зусім зразумелай мове ўдод, некаму старанна лічыла гады зязюля і задзірыста буркаваў вяхір.

І само сабой здзеялася, што Апанас, Трахім, Сідар і Сымон у адначассе падышлі да выпетранага ламачча, храбустковага шыгалля, глыжаватага пянёўніку, жудлівага сухастою, цубкіх камлюкоў, трухлявых калод, змачаленых, нібы пажаваных карчаг, што чорт на воз не ўскіне, ды настрыбуленага сушняку, каб прыкласці свае агульныя сілы да высакароднай справы ачысткі лесу.

НЕПАКОЙ

Казімір Камейша

Мы — свінапасы з табою.
А што нам, сядзі ды вартуй.

Калісь на ўсю акругу
Я быў пастух, што струк.
І быў мне лепшым другам
Шчаціністы парсюк.

Бывала, круціць лычам,
Да рук бяжыць здалёк,
Калі яго паклічаш:
— Дзюлёк-дзюлёк-дзюлёк!

Даўно я з'ехаў з вёскі.
Не будзь, чытач мой, строг:
Чуваць мне адгалоскі
Тых колішніх «рох-рох».

У Мінску жыць прыемней,
Тут розных шмат прыгод,
Ды востра не стае мне
Сяброў мінулых год.

Калі ў кубельцы сала
Бяру, дрыжыць рука:
Здаецца, той кавалак
З рабога парсюка.

Я ЦІ НЕ Я?

Анатоль Канапелька

Я пазнаю сябе
ў аблоках,
у кроплях радасных дажджу.
Я пазнаю сябе
па кроках,
па сцежках тых,
дзе я хаджу!

Перад усім шаноўным людам
высокай праўды не таю:
я пазнаю сябе ўсюды,
ў любой драбніцы пазнаю.
Я пазнаю сябе ў пупышках,
у пазалеташніх лаўжах,
у падзяўбаных дзятлам шышках,
ва ўсіх арэхах-спарышах;
я пазнаю сябе ў тумане,
у мяккай восеньскай імжы;
на летняй сонечнай паляне,
на гразкай сцежцы, на шашы;
у дрыгатлівасці асінак,
у незгінальнасці дубкоў,
у ціхай грэшнасці ялінак,
у мужнай святасці клянкоў;
я пазнаю сябе у першых
вясновых песнях салаўя...
Але ў сваіх, прабачце, вершах
пазнаць сябе не здолеў я!..

ДУМКІ Ў ДАРОЗЕ

Аркадзь Кандрусевіч

Імчыць жыццё, подбежкі шлапоча ў шуме і гамане, аж дух зацінае. Пра яго, слухай сюды, добра думаецца ў дарозе. Крок за крокам джвогаеш ботамі, усё да званнечка заўважаеш. Панабачышся рознага і тады розумам сягаеш уздагон сівым вякам ці ў паслязаўтрашні тыдзень заглядваеш наперад. У адзін ланцужок выстройваюцца выпадковасці і заканамернасці. А ты па іх розумам, ёлкі-маталкі, думкаю!

Джвог-джвог. Вунь сядзіць пень. От бо гужы-пастронкі! Калі я штыльгаў пазалетась, ён быў высокай разложыстай ліпай. Вясной яна зваблівa квітнела-зеляпела густой засенню маладой лістоты, гойдала вераб'ёў. Вер не вер, а мог на яе апускацца сам бусел. І пэўна ж у некага былі звязаны з ліпай сардэчныя ўспаміны. Іба пад ёй сядзелі ён і яна, гаварылі пра каханне і, бясспрэчна, цалаваліся.

На зіму ліпа распраналася, і яе галінкі звінелі пад подыхам настылага паветра. А потым прыйшлі, ядрона мыш, людзі, спілавалі дрэва, спалілі ў печы, і яно расплылося сiняватым дымком па ўсяму свету, попелам пайшло ў зямлю.

Вось так, атосы-калёсы, жытка цячэ. Розныя нагоды сустракаюцца на шляху. Ляжыць, бач, пад нагамі камень. Чаму ён ляжыць тут, а не ў іншым месцы? Хто

яго паклаў-палажыў? Аб яго можна нагу збіць, чаравік сапсаваць. І не прыбярэ ніхто. Эх, людзі-чалавекі!

А тут спакон вякоў не было мастка праз рачулку. Ехалі ўброд. Тапіла было. Грузлі коні, высільваліся. Вазы ламаліся. А сабраўся гурт, падвезлі палячын, каладзяк розных, крэкатней дубовых. Пабудавалі масток, і ніхто не едзе ўброд. Паспрабуй падзялі-памнож!

А гэта ж, бадай яго, заяц мільгануў праз дарогу. Бач ты, порсткі які. От пустапас, таека таго! А мог звесігнуць гэтаксама, і пэўна такі сігаў сам воўк. Бо звярыны рознай на зямлі да чмуры. Дзікі, гэтыя, як іх, алені. Па зямлі гойсаюць. А вавёрка — тая па дрэвах лазіць. Ментузы ўсялякія ды іншыя плоткі да рачнога жыцця прызвычаіліся. Крот у зямлю закапаўся, кузуркі з кветкі на кветку пералятаюць. Матылёк аднадзёнка ўсяго колькі гадзін свет бачыць, а іншая чарапаха тры вякі адбамберыць і не шманае, ручкі-драбіны.

Ці вазьмі, трасцы-матары, гарачыня паліла, спякота ў цень заганяла. Не было чым дыхаць. Потым хмары напаўзлі, маланка бліснула, пярун ударыў. Дождж лінуў як з вядра, паветрайка прамыў. Не што іншае, як кругаварот вады ў прыродзе адбыўся.

Іду я, рубанкі-стамескі, радуюся, усімі лялётамі песню спяваю. Бо хто забароніць спяваць! А думкі нямазнаць адкуль напłываюць самаволяй. Пытанні наважыста грувасцяцца. Хто іх развяжа і калі?

Удыхаю паднасосенае азонам паветра. Эх, утулкі-загваздкі,— не надыхацца!

Джвог-джвог...

НАЧУЙ ПРАЎДУ

Аляксандр Капусцін

Засінелыя прыцемкі ўладна заваладвалі вуліцай. Густы высеў мігатлівых зор прыгожа рассыпаўся ў вышыні. Раскучараўленыя ліпы зліваліся ў велічны помнік прыродзе і чуйна прыслухоўваліся да саспакоенай вясковай цішыні. Але Лаўрусь не заўважаў вечаровай прыгажосці. Падкрадлівае жаданне выпіць настойліва вяло яго да старога сябра, заўзятага халасцяка Мяркура. Падахотліва, з весялінкай сігаў ён, ажно расхінаўся шапаткі балоневы плашчык.

На жончыны папрокі Лаўрусь прывык не звяртаць увагі. А часам і агрызаўся злосна. Тады яна смыкала губамі, захлынаючыся крыўдай. Лёгкая ў хадзе і ўвішная ў працы, яна рана ўставала, спраўляючыся па гаспадарцы. А Лаўрусь пасля гуляў любіў паспаць.

Цемра пашчыльнела. Праваруч ад Лаўруся прайшлі суседкі Цыліна і Юліна.

— Відаць, не ачалавечыцца гэты лайдак, бач, ад хаты бяжыць,— пачуўся Цылінін голас.

— Аняго, мая любачка, такі ў хаце не дапамога,— дагодліва выказала згоду Юліна.

— Гэта ж пра мяне! — падскочыў як апечаны Лаўрусь. Весялосць адразу сацьмела.— Хай гавораць што хочуць,— паспрабаваў супакоіць сябе. Але трывога не аціхала. Штосьці нязгодна запратэставала ў душы.

— Хіба я нездаляка які? — ажно хаўкнуў разяўленым ротам. Чаму падумалася такое, ён і сам не ведаў.

Лаўрусь крута павярнуў назад. Колькі крокаў ступіў няўпэўнена. Потым наддаў хады. Зайшоўшы ў сенцы, як агледзеўся. Капырснуў у кутку чобаты, дастаў з бота прыхаваную чацвярцінку і выскачыў на двор.

— Ёсцека ў мяне сіла волі! — праказаў сабе і, кідка разбегшыся, пляснуў бутэлькай аб вярбу.

Адразу светлая радасць ахапіла ўсю істоту, і Лаўрусь адчуў духоўную еднасць з вуліцай. Праз колькі хвілін прарэзалася такая ж еднасць з прасторай.

Ціха, неяк няёмка ступаючы, зайшоў у хату. Жонка нібы зніякавела і стаяла незварушлівая, тонкая ў паясніцы. На пухнаценькіх, шчыльна сцятых вуснах застыла гняткая журба. Яна толькі што нарыхтавалася абіраць бульбу.

Адчуванне перад жонкай сараматы гняло Лаўруся.

— Не трэба, я заўтра ўранку наабіраю,— праказаў ён глуха і забраў у яе з рук ножык.

Яна сачыла за мужам з прытоенай увагай. Крыўдлівая няверлівасць яшчэ блукала па твары. Але пад гарачай сінню зрэнак раставалі ільдзінкі недаверу. І праз хвілю яна прысела на табурэтку, поўная маўклівай пяшчоты. А ён у блытаніне думак назапашваўся трапяткой любасцю. Вярнулася затуманенае далеччу часу пачуццё. Толькі словы як бы застылі дзесьці.

— А бялізну паслязаўтра памыем удваіх. Я вазьму адгул,— прагаварыў Лаўрусь з натугаю і пайшоў да каморы раздзявацца...

ХАЧУ Ў ВЯНОЧАК

Святлана Каробкіна

Усё так проста і складана.
. . . .
Я луг, я рэчка, сенажаць.
. . . .
У вяночак кветкі рву.

І проста ўсё, і ўсё апета,
І я ўжо ведаю сама:
Пасля вясны прыходзіць лета,
Ідзе за восенню зіма.

Калісьці я была рачулкай,
Цяпер з паўгода — сенажаць.
Часамі мне бывае мулка,
А зрэдку хочацца спяваць.

Была лісцінкаю бязважкай,
Была шыпулькай па вясне;
Калі я пчолка, вельмі цяжка,
Калі я кветка, лёгка мне.

Хоць проста ўсё, ды ўсё складана!
Каб знаць мне, на якой вярсце
Я зноў чароўнай кветкай стану
І хто ў вянок мяне ўпляце!..

ВЯРТАННЕ Ў РЭАЛЬНАСЦЬ

Аляксей Карпюк

Сяджу я, тоненькая фарбаваная бландзінка, уся ў творчым парыве. Рука бытта сама выводзіць радок за радком. А думкі-і! Яны апярэджваюць час, вяртаюцца назад і зноў нястрымна імкнуць у заўтра. Перакідваюцца на сябе самую.

Хлопцы заўсёды вытрэшчвалі на мяне вочы. Казалі разбудзіцельныя словы. На іх тварах свяціліся бытта добразычлівасць і пажэнднасць. Але маё сэрца не раздавалася ўшыркі, не ўбірала ўвесь свет, заставалася спакойным і ўраўнаважаным.

А сёння сустрэўся ён. Я адразу зразумела, што гэта той, адзіны, каго я чакала ўсё жыццё. Ён той жа мэнт разбудзіў маё ўяўленне, акунуў у шчаслівыя мары.

Мы бытта разам. Жывём душа ў душу і разумеем адно аднаго з паўслова. Не, з чвэрць слова, нават падсвядома. Паміж намі ўстанавіўся штохвілінны ўзгоднены кантакт. Не пойдзе ён забіваць казла, бытта іншыя. Не змарнуе часу з сябрам у забягайлаўцы.

Я буду з'яўляцца перад ім райскім цудам, абдару яго незямнымі шчадротамі. Тулячыся спрагнёным целам, зраблюся ваблівай сілаю магніта. Заўсёды буду праяўляць вернасць дзікай качкі. Але і ад яго з цвёрдасцю дыямэнта запатрабую вернасці лябендзя. Я прываблю яго з нясмеласцю трусіка і апяку яму сэрца позіркам

лані. Вазьму ў палон яго думкі з майстэрствам павука і пеленгаванымі пальцамі буду гладзіць валасы з хітрасцю лісіцы.

Калі ж ён паспрабуе глядзець на суседак, на вуліцы я адвярнуся з ганарлівасцю павы, а ў кватэры накінуся з лютасцю тыгрыцы і буду дапякаць з мсцівасцю асы, пакуль ён не адчуе гаркаты палыну і не выверне перада мною навонак душу, стане бытта іншым, абноўленым.

Сплатай прыйдзе ўзаемаразуменне, моманты пастаяннай душэўнай еднасці і спокую. Паміж намі ўзнікне бытта неадольнасць прыцягнення, і я заўсёды пачну трымаць яго ў сваім гравітацыйным полі. З-за неабходнасці душэўнага кантакту буду весці з ім глосныя размовы. Праз які тыдзень пачну чытаць яму «Пушчанскую адысею», зачарую «Данутай» і нарэшце пакажу «Чаго мы варты».

Апрача духоўнай стравы захаплю яго матэрыяльнай. Заўша буду гатаваць яму бытта паветраныя салаты і іншыя стравы багоў. Стану ім апекавацца, дарую ляніўства. З-за яго буду цярпець велькі нядосып.

Не паскуплюся ні на фрызуры, ні на макіяшы, каб бачыў маю прывабнасць. Дзеля патончання і памаладзэння буду суткамі выстойваць на адной назе. Для замацунку мікраклімату набуду магічны пояс з зубровай скуры. А перад тым як стаць парадухай, пакладу пад ложак начараваную костку. Яна спразантуе нам сына.

Мы зробімся адно файнае цэлае. Мяне стануць клікаць Ляксеіха...

— Ляксей, холера ясна,— разам з рэзкім жончаным голасам на кухні бразнуў нажыска,— зноў нікуды не дашлешся! У падвале свежую рыбу даюць. А заадно колькі кіль картоплі прынясі. Есці любіш смачнэго, а паруліцца ніц нічэго!..

Уся слодыч мар і чароўнасць відзэння зніклі. Каб не слухаць дакучлівага верашчання, бяру сетку, пакамечаную траячку і паныла тэпаю ў падвал займаць калейку за свежаю рыбаю...

ПЕСНЯ ПРА ПЕСНІ

Уладзімір Карызна

Мне б
ліўнем вершаў праліцца.

Ліпень гарачы, дажджу ані трошкі.
Сумныя лозы, ляшчэўнік густы.
Ой, як балюча джыгаюцца мошкі,
Страціўшы рэшткі былой дабраты.

Ветрык пацягне — зайграюць былінкі:
Тэрцый, кантат і квінтэт цэлы рой.
Ой, я спаткаю на сцежцы дзяўчынку
І папрашу пагутарыць са мной.

Люба з дзяўчынкай прайсці да крыніцы,
Ціха рукой яе косы крануць.
Ой, як мне хочацца вершам праліцца,
Покуль жа песні цякуць ды цякуць.

НЕ ЧАСТУЙ

Кастусь Кірэенка

Ну вось... Ізноў ты з пірагамі...
Ізноў гасціннасць напаказ...

Магчыма, здарыцца, мой дружа,
Што неўспадзеўкі на зары
Я завярну к табе ад сцюжы,
Ад хлябы восеньскай пары.

Ты, каб здзівіць мяне, канечне,
Пачнеш бутэлькі выстаўляць,
Прымусіш жонку прэжч яечню
І сала скібамі скрыляць.

Дык не ўзнасіся ты, ўтрапёны,
Не трэба сала, агуркоў...
Ты прачытай мне лепш натхнёна
Санет з дванаццаці радкоў.

КУДЫ І АДКУЛЬ?

Валянціна Коўтун

Смуга кацілася на лавы,
Плыла вячэрняй гаманой.
Аркестрамі старой канавы
Абсягі трызнілі вясной.

Сувой туману ў знак нязгоды
Крадзьком на вішні ападзе.
Крыляюць высненыя годы
Над ломкай рутвіцай надзей.
Пасля сардэчнай завірухі
Абсяг наструнены сканаў.
Мне ў летуценні люба слухаць
Аркестры спуджаных канаў.
Разводдзе згадак на прадвесні
Суцішкам хіліцца няўзнак.
Нясуць маю густую песню
Нашчадкі ветру на вільчак.
Намітку мройліва рассцеле
Цната пад важкія дары.
Спрадуць з аблок буслы кудзелю,
Каб выткаць посцілку зары.
А я за год душой схацелай
Ніяк адказу не знайду,
Куды пайсці мне ў панядзелак,
Адкуль вярнуцца ў сераду...

З ВЫШЫНІ

Яўген Крупенька

А на елку высокую я ўзбіраўся заўжды.
. . . .
Тое, што ўбачыў з елкі, не пазабуду з гадамі.

Каля лесу-гаю, каля рэчкі мелкай,
Як віхор, імчу я да высокай елкі.
Я на елку лезу колькі моцы-сілы,
Стуль я ўбачу любу, стуль я ўбачу мілу.
Вось узлез на елку, ледзь хапіла змогі.
Бачу з высі: люба мые ў рэчцы ногі,
Трэ іх асакою, хутае спадніцай.
Памутнела ў рэчцы чыстая вадзіца.
А другая люба ў пятніцу, ў нядзелю
Па мне плача-сохне, прадучы кудзелю.
Трэцяя каханка штось на мэце мае:
За вароты выйшла і кагось чакае.
Падкажы мне, елка, падкажы, сястрыца,
З якой любай-мілай лепей ажаніцца,
Дзе знайсці мне шчасце, дзе знайсці мне долю,—

Я тамоў фальклорных начытаўся ўволю.

У САНАТОРЫЙКУ

Аляксей Кулакоўскі

Любата ў санаторыйках адпачываць. Фондзік выпісвае пуцёвачку па першаму твайму слоўку, і, канечне, найлепшую. Асобны пакойчык. Супалатнікаў не вынашу.

Зрабіўшы заезд, перш-наперш прапытваю, ці ёсць землячкі. Як правіла, хоць адзін знаходзіцца. Нягучна і спаважна пачынаю роспыткі: ці добра яму вядома мая вёска, як адносіцца да маіх сваякоў, суседзяў. Калі ён чалавек лаяльны і не абражае слых глупствам, частую яго слуцкай бэрай. З чарвячком, вядома, і з зялёнымі прожылкамі. Адразу ж даходліва растлумачваю:

— Фрукта чыстая. Калі чарвячок грызе, і нам можна.

Асцярожна намякаю, каб там-сям падказаў, хто я такі.

У пакойчыку наводжу свае парадачкі. У першы ж дзень з рупным гаспадарскім спяшком прыношу ладны пук лебяды, рассцілаю на падлозе каля правай сцяны — дзеля паху. Падабаецца з маленства. Да левай сценкі накладаю макрыцы. Ад яе заўсёды адчуваецца прыемная вільгаць. Пучок свірэпы абавязкова стаўлю на стол букецікам. Люблю яе вушкі-лісцікі. Калі трапляецца крапіва, прыношу некалькі сцяблінак і стаўлю ёй на

падаконнік. Шмат не прынясеш, пячэцца, халера на яе. Затое выгляд пакойчыка — залюбавацца.

Сядні не люблю. Штодзень вывучаю наваколле. У роспыткі не кідаюся. Бронь божа, сам, усё сам. З захапленнем разглядаю дарожкі, кружыняю па сцяжынках. На кожнай каларытная гама слядоў. Па адбітках пазнаю, хто прайшоў. Вялізная колькасць маленькіх ямачак — гэта з рознагалосым бэканнем беглі на пашу статкам авечкі. Іх слядкі нечым зачароўваюць, выклікаюць захапленне і смутак. Сумнавата, што беглі без мяне, я следам з дратаванкай не тэпаў. Але пераадольваю сум. Мая літаратурная струнка пачынае радавацца і трымцець, а сэрца выспеўвае ад радасці, калі бачу глыбокі след ад раздвоенага капыта. Гэта ішлі каровы з прыпацелымі ад спякоты бакамі і намочанымі мяцёлкамі хвастоў. Каб яны ведалі, што нехта столькі пра іх думае! Амаль наяву чую прыхрыплы голас пастуха з лясканнем пугі і не зусім запіснымі слоўкамі. А вось нераздвоены круглы след: хтосьці праехаў вярхом. На кані ці кабыле — гэтага па слядах бадай не вызначыш.

Так прыглядаючыся, за паўдзёнку праходжу цэлую кіламетру. А як тхнуць расістыя выпарынкі! Па адной паветры жыць можна. Спачатку іду ціхам, а пасля спрабую ледзь не бежкам крыху водбач ад сцяжыны. Зняць бы чаравікі ды ступіць колькі крокаў босаму. Але ж няёмка.

Пакуль вывучаў сляды, мне і ўрэмя не сцягнулася.

Калі надыходзіць час абеду, уніратна вяртаюся. У сталоўцы ўжо чуваць звонныя гукі посуду. Пынюся.

Церану насоўкай лоб і асцярожліва заходжу. Кідаю стрымлівы позірк на саабедніц і непазнавальна перайначваюся. Выбачваю зручны выпадак — да адной:

— Што ў вас у ручцы?

Суседка-ласуня ўхвальна і астажована глядзіць на мяне. Каб далей разагнаць няёмкасць, заводжу гуллівыя, свавольныя росказні. Жанчыны глядзяць сарамліва і азадачана, згодліва пасміхваюцца.

З'еўшы абед, заказваю на заўтра дранікі. Ад суседак стараюся адбіцца агульнымі словамі. Павольна выходжу. Адразу надыходзіць згодлівае разуменне самога сябе. У пакойчыку падлепшваю парадак, нейкі час кволюся ў пасцелі. Замгну на хвілінку і пачынаю сцішана разважаць на агульныя тэмы.

А вечарам прымалоджуся, ускладу бручны касцюм. Выходжу на прагулянку. Пяюць дразды, клапатлівыя і здагадлівыя. Іду пад нябесным ліхтаром паміж какарузы. Без месяца сцежку намацваю нагамі. Слухаю шапаценне дрэў. Падлятае камар, кружыцца вакол мае галавы, нахабнік... Рашуча адмахваюся і тэпаю назад, разважаючы аб карысці санаторыяў.

ЛІСТ МАДОННЫ ПАСЛЯ ЛАЗНІ

Леанід Левановіч

...А яшчэ я пішу табе, даражэнькая дзева Марэя, што ўчора мой нягеглік, лайдак гэты нехрысць Езус паліў лазню. Хоць ён абібок і выпівоха ладны, але напаліў нядрэнна.

Пасля лазні лысы плечавень мой забурыўся адразу да старога Іллі. Тамака яны, латругі, закінуць у шумулейку — святых кропляў нацэдзюцца, паспяваюць аву Марыю і заваляцца дрыхнуць. Хіба я іх не ведаю? Уволю наглядзелася, галубачка мая, з даўён даўна, ад самага стварэння свету. Нікога, апрыч бутэлькі, за горла не бяруць.

Паклікала я свенту куму Барбару, Іллёву старую, і жонку Пятра-апостала гукнула, цётку Магдалену. Барбара ўжо нацёгалася па свету, стапталася, а Петрачыха яшчэ ў самым саку, гарачая кабета, хоць, праўда, у клубах трохі ўсохла. Любіць прычапурыцца, падфарсіць, каленкамі бліснуць. Без палікмахерскіх нустаўбуніцца гулёна як семнаццатка. На чалавека свайго даўно рукой махнула.

Гэтак ужо шчыравалі мы на палку. Млела да чырвані цела, распаранае венікам з райскай бярозы. Вады было ўволю і гарачай, і халоднай. Іллюшчыха як умасцілася ў шайку, дык і вылазіць не хацела.

Позна вечарам вярталася я дахаты. Знарок адна за-

сталася, нібы сэрцайкам прадчувала штось. Але гэта толькі табе адной і пад вялікім сакрэтам. Насустрач мне з завулка выйшаў Амурчык. Я даўно заўважала яго позіркі. Зірне і хуценька вочкі апусціць, нібы засаромеецца. Але ніколі не падыходзіў.

I вось нарэшце асмеліўся. Падносіць мне, мая таічка, галанскія макі. Кажа, ледва паспеў купіць. Смяхоцце адно! Свенты Себасцян падарыў мне кажух з леапардаў. Свенты Дамінік футру з собаляў паднёс. Бенядыкт аднойчы радыкюлю з кракадзіла расстараўся. Вось гэта падарункі!

Хацела я вільнуць кармой, кінуць ухажору нязважлівыя словы, але ў пору стрымалася. Бо дзе ты каго цяперака знойдзеш? Навогул, скажу табе шчыра, здрабнелі неяк мужыкі, бадай і сапраўды слабым полам сталі. Да матрыярхату вяртаемся. Бывалача, зойдзе Францыск, абдыме горача, ніякага граху, кажа, з табой не баюся.

Узяла я кветкі. Ідом разам, і я нібы п'янею ад водару блакітных макаў. Потым ён паклікаў мяне на Святое возера пакатацца ў лодцы. Я, вядома, аднеквалася дзеля прыліку, затым быццам нехаця пагадзілася. Трэба ўмець набіваць сабе цану. Мы плылі паўз бераг, пасля заехалі ў чарот. Было такое хараство! Амур, як ведаеш, сястрыца, маладзён, ледзь прыкметны пушок над верхняй губой з'явіўся і вусны гэтакія прыпухлыя. Лодка спынілася. Палажыў ён вёслы, бліжэй падсеў. З абдымкамі палез. Але не ўмее, зусім не ўмее ля кабеты. Тут я дала паварот. Ды бачу: зусім замаркоціўся

мой баранчык. Пагладзіла злёгку па бялявых, бы спелае жыта, валасах. Я ведаю сілу сваіх чараў, хоць екадземію неканчала, еткаму мазгі жыва закручу. А ён у сардэчных справах акзаменту яшчэ не здаў. Прытулілася бліжэй. Ажывае маё цялятка. Я тады галаву яго да сваіх грудзей прыхінула ды чмок у губы. Ажно млее ад асалоды. Мне і самой прыемнасць.

— Светлая радасць мая,— туманом атуманьваю,— я твая навечна...

Аж бачу, і ён мужчынскі нораў праяўляе...

Трэба, мая даражэнькая, лавіць моманты шчасця, трэба цвісці, гарэць. Мне даўно адкрыўся свет зямных радасцяў. Чаго і табе жадаю.

Твая мадонна найсвентша Катажына.

Аман!

ПА ДАРОЗЕ Ў СТАРАГРАДАК

Яўген Лецка

Акурат стары дзед, схоплены падучкай, аўтобус чмыхнуў, без дыху скрыгнуўшы перадачай, пасля тузнуўся на месцы, фыркнуў і ўмлеў маторам упраўне. Гэта быў удалы прыклад пераходу ад аналізу да сінтэзу, цюцелька ў цюцельку стылявая дамінанта ў яе жыццёвай абумоўленасці.

Шафёр, цеперсё не могучы зацяць злосць, вылаяўся сам сабе, акурат мой стрыечны дзядзька пазамінулым летам, парваўшы плацянковыя споднікі.

— Вылязай, прыехалі! — яго дзеркатлівы голас патануў у хрыпаценні. Надышло ўскладненне ўсіх супярэчнасцей. Наша імкненне ўгнацца за хуткаплыннай рэчаіснасцю ў мэнт астапорылася.

Раздумоўваючы, усе пачалі вылузвацца з аўтобуса. Для мяне наступіў час збірання жыццёвых фактаў і іх творчай перапрацоўкі.

— То цо ж робіць? — пошапкам спытала кабета ў вушанцы.

— Пойдземо пехатом! — адрэзаў я.

— Як жа пехатом, коўзко. Хіба можно?

— А нёж не. Дзівуйся.

Узяўшы ў рукі ванзэлак, акурат забаўку, я паддаў ямчэй накаўны пляцак, круцянуўся ў ялавых ботах і наструнена запerабіраў нагамі ўроскарач.

— Вой, людцэ, гляньцё, што зрабіласё хлопцу, вы-дурняецца! — перахліпіста загаласіла кабета без вушанкі, акурат па нябожчыку, і шырока пеäражагналасё.— Ці ж можно ісці, ежалі дождж зацабаніў?

— Відаць, наквасіўсё,— забядована прамовіла кабета ў бравэрцы.— Яму акурат засляпіло.

Я не аскірзнуўся і ламануў па хлюпэчы, акурат апёкшыся.

Неспадзеўкі паказаўся конь, які пудка касіў вокам. Верхам сядзела дзяўчына, патрэсваючы лагазінай. Я кінуўся напярэсцігі і акурат аклуміўся. Гэта ехала Таклюся на ўкрампаванай павадамі кабыле Мілцы, якая выглядала акурат заезджаны Пегас, не дзыгавала, адно слаба падгігікнула. Тым не менш я вызверыўся, акурат мой дзед на разлагоджаную нявестку:

— Ану, ваўчаё, стой, халерыя цябе кідаё! Хай табе хвост асыплецца!

Я трымцеў ад няўцерпу, каб хутчэй укульнуцца ў сядло і калывацца ў такт Мілкіных крокаў. Але запытаў Таклюсю з прыспевам у расцяжку:

— Што рабіцьмем?

— Паедом! — адрэзала дзеўчына закаханым галасам. Яна заўсміхалася, акурат збіраючыся пайсці ў скокі. Яе ўсмешка аддалася неўразумеласцю.

Я натужліва западскокваў і сутаргава гупнуўся ў сядло за Таклюсяй. Адчуў, як варушацца яе плечукі. Не паспеў як след прыгарнуць дзеўчыну да сябе, толькі з нейкай страхатлівай радасцю запачуваў пад далонямі тугія грудочкі, як яна, каб выцерабіцца, папусціла па-

вады. Мілка здала тылам, акурат прысядаючы ў рэверансе, потым падбрыкнула, і мы з Таклюсяй апынуліся на раллі ў тваністай багне. Я хацеў перацягнуць Мілку навотлег па ненавіснай храпе, але яна гальцанула наўзгалоп і той жа мэнт яе след выстыў.

Спапэнду я не ведаў, што рабіць, акурат спудлаваў і з прыстрахам глянуў на Таклюсю, думаючы, як выдзеўбацца на свет. Конча не хацелася заставацца адзінцом. Глянуў і ледва не спетрыўся: дзеўчына палагаднела аблíччам і намервалася падлашчвацца, акурат замурзанае кацяня. Гэта наўзахапкі падвяло рэальны грунт пад зыходныя пазіцыі і запоўніла істотны прагал у паяднанні гістарызму з псіхалагізмам. На сэрцы ў мяне паласкавело, я павалюхаў наперад з распагоджаным тварам. Дарогай мы сціха перамаўляліся зніякавелымі галасамі. Затым Таклюся стрэпнулася целам, зяўнула, заружавелася, стрэльнула смяшлівымі вачыма, яе зрэнкі зажмурыліся, і яна прынішчылася шчакой да майго твару. Такая выхілка была мне спанараву. Паміж намі ўстанавілася ідэальная мадэль узаемаадносін.

Адчайныя думкі бунтаваліся ў галаве. Час шастануў імгненна. Акурат прывід, паказаўся ўдалечы Стараградак. Перамяклыя і скалелыя, мы пабраліся да першай смаловай хаты.

КРЫХУ ЭПАСУ ПРА ЗНАКАМІТАГА КРАЎЦА

Максім Лужанін

> Снежань тут нічым не вінны,
> Крой абмален, як ні ўздзень...

Наш кравец сядзіць у зморы,
Вольнай хвілі ані-ні.
Нешта шые, штосьці пора,
Дзень у руху, ў сумятні.

А калі завечарыцца,
Цьмы пасеецца труха,
Ён са сінкай спаць лажыцца,
А не ловіць мятлуха.

Хай прамочыць дождж у полі,
Хай праніжа ветру свіст,—
Ён не зважыцца ніколі
Папрасіць бальнічны ліст.

Шые, пора, прымярае —
Не выходзіць самараз.
Кажушыну па звычаю
Сем разоў бярэ пад прас.

Зноў прымерка! — эх ты, доля,
Ніадкуль не падысці:

Вельмі шырака ў падоле,
Надта вузка ў пастацці.

Хоць у сценку лбом упрыся,
Стрэль у самае брыво —
Крыва боўтаецца крыссе,
Бокам служыць рукаво.

Шые, пора, слоў не чуе,
Спрытна кроіць дзень у дзень.
Не адразу змаракуеш,
На каго той крой уздзець.

ПАЖАДАННІ

Уладзімір Ляпёшкін

Першакласнікі, як навабранцы.

Гарбузы пажаўцелі і выспеў гарох,
На світанку вятры засвісталі.
Першакласнікі дружна праз школьны парог
Ў першы клас першы раз пасяшалі.

Першакласнікі!
Вам я хачу пажадаць
Самай плённай работы на годы,
Вы заўсёды рыхтуйце урокі на пяць
І не лазьце ў чужыя гароды.

БЯСШКОДНАЕ ПЕРАЎТВАРЭННЕ

Пятрусь Макаль

Я — кола.

Я быў Макалём і паэтам.
— Пятру-у-усь! — мяне клікала жонка.
А сёння качуся па свету —
Мільгаюць асінкі, сасонкі.
Не рукі ў мяне, а спіцы,
Не галава, а ўтулак.
І вобад замест паясніцы.
Пах дзёгцю, як водар, гартуе.
Прыемна, калі па асфальту.
А там, дзе выбоінам цесна,
Такое вырабіш сальта —
Шышак насядзе балесных.
Калі качуся па бруку,
Па выбітай камяніцы,
На ўсю аколіцу грукат,
Дранцвеюць вобад і спіцы.
Качуся.
Хачу ці нехаць.
І шмат хто — бачу — цаляе,
Каб без чаргі пад'ехаць
Шпарчэй да зямнога раю.
Уссесці гатовы ўсякі,
Прарвацца да большай місы —
Хто ў мастакі, хто ў пісакі,

А хто да гары,
Да Лысай!
Я — кола. Грымлю, кручуся.
Ды помніце: тую мінуту,
Калі я ў паэты вярнуся,
Вам стане і пеша, і крута.

ТРЫЯЛЕТ

Мікола Маляўка

А я, дарослы, быў бы рад
Знайсці ў маленства тайны лаз.

Кругі жыцця мяне кранаюць,
Да слёз хачу я ў першы клас.
Каторы дзень, каторы раз
Кругі жыцця мяне кранаюць.
Няхай сябры мае не знаюць,
Што сёння ў трыццаць трэці раз
Кругі жыцця мяне кранаюць,
Да слёз хачу я ў першы клас.

КЛАДКА

Аркадзь Марціновіч

Вялікі дар прыроды — чалавечая думка. І мне, скажу шчыра, адразу падумалася, што я валодаю ім у поўнай меры. Я прывык хадзіць па сваіх слядах. Дарагія, незабыўныя сцежкі! Шыракалобыя камяні па ўзбочынах. Лужкі-беражкі з узлескамі, дрыгвяністыя балотцы. Праз тоўшчу гадоў чуецца да болю знаёмае булькание ручайка. Папабегаў я тут шчымліва-прыемна, папагойсаў са сваім басаногім маленствам.

Усё вяртае дарагія ўспаміны.

І самае трапяткое ўражанне пакінула спракаветная кладка.

Так, кладка.

Кладка... кладачка... кладуська... кладусенька...

Колькі помню, ляжала яна праз тую ручаіну. Ляжала зімою і летам, у гразь і ў сухмень. Не скардзілася на лёс свой незайздросны, на абавязак дакучліва-аднастайны.

Я, прызнацца, падумаў, што некалі яна стаяла прыгожым раскідзістым дрэвам. Колькі год праляцела над ім! Дзе тыя вятры, што шумелі некалі ў лістоце яго вяршыні? Дзе хмары, у якіх грымелі над ім навальніцы? Дзе дажджы, што паілі яго?

Мне, хачу сказаць, пампоілася тая піла, якой пілавалі магутнае дрэва. Той майстар, які наразаў зуб'е

пілы. Мне ўявілася гострая сякера, якой бязлітасна ссякалі цупкае суччо, і той лесаруб, што асаджваў сякеру.

Я, паверце, раздумваў над тым, у якой тужлівай скрусе расставалася дрэва з прысадзістым шырачэзным пнём, расставалася, каб ніколі больш не сустрэцца, развітвалася з родным карэннем, якое шчодра паіла яго вільгаццю.

У той жа час мне захацелася прыгадаць птушак, якія пелі свае звонкія песні ў зяляніне дрэва. Магчыма, яно прыйшлося даспадобы нават буслам, і яны зрабілі тут гняздо, выводзілі буслянят, насілі ім жаб з усяго наваколля, пасля вучылі маленькіх станавіцца на крыло. А восенню адляталі ў вырай, каб цёплымі днямі вярнуцца назад і прадоўжыць свой бусліны род.

Яшчэ я, да слова, падумаў, што, магчыма, пад гэтым дрэвам мой прадзед цалаваў-мілаваў недатыкальную дзяўчыну з кудзеркамі русявых валасоў і мякенькімі мочкамі вушэй. У яе быў тужлівы позірк добрых вачэй, а кволая ўсмешка вільготніла яе пульхныя вусны. Каханне ў іх успыхнула як порах, бо ў яе быў вабны шчадралюбы тварык, а ў яго належная форма, каб пакахаць дзяўчыну. Кахаючыся, яны вышуквалі магчымасці незямное, нерэальнае шчасце няспыннаператвараць у яву. Высокія грудзі дзяўчыны пяшчотна дакраналіся да грудзей прадзеда, і яму было балюча адарвацца ад каханай. Ад асалоды цямнела ў вачах. Яны сустракаліся кожненькі вечар, і прадзед ні разу не ўсумніўся ў яе харастве. Але аднойчы ён, мусіць, уба-

чыў яе брудныя каленькі і той жа момант разлюбіў, хоць пасля згадваў яе з журботнай любасцю, шкадобай і тугой.

Нарэшце, кажучы праўду, мне падумалася пра шкадаўлівага дзеда, якога я добра памятаю. І не пра самога дзеда, а пра яго сярмягу. Нават не столькі пра сярмягу, колькі пра кашулю, на якую сярмяга апраналася. І нават не пра кашулю, а пра гузікі, якімі яна зашпільвалася. Дакладней, не пра ўсе гузікі, а пра ніжні. Таму што ўсе былі прышыты чорнымі ніткамі, а ніжні белымі. І з гэтай нагоды ён мне асабліва запомніўся. І цяпер, калі я бачу гузікі, прышытыя белымі ніткамі, у мяне трывожна халадае пад сэрцам.

Вось колькі думак выклікала простая падгнілая накладка. Да таго ж мне заманулася падумаць, што нядзе часіна, калі яна назаўсёды знікне з твару зямлі і ні ў кога з маіх наступнікаў не выкліча аніякіх уражанняў.

І на астатак ува мне варухнулася думка, што паасобныя кнігі рэдагуюцца досыць няўважліва.

ПАЧАКАЙЦЕ ТРОШКІ

Ніна Мацяш

Што ведаем
Пра бліжніх нашых мы?
. . . .
Мы помнім іх памер пантофлі,
Мы ведаем любімы колер іх.

Кажнюткі міг, відаць, не будзе лішнім
Пра ўсенькіх знаных весці гаману.
Я колькі слоў скажу пра нашых бліжніх
І дальніх добрым словам памяну.
Няўтомна Зося поліць кукурузу.
Пра снёных дзевак думае Антон.
Па соль у магазін спяшае Хруза.
Гарэлку жлукціць Стахаў Сілівон.
Чакае Чэсь мінальнай веснавосці.
Лякаецца Барбара гучных слоў.
Паехаў Халімон да свацці ў госці.
Нупрэй упрочкі выбраўся ізноў.
Спрагнела Хрол глядзіць на Паланею.
Ціт любіць размаіты дух лясны.
Адліжняе па сэрцы ў Гедымея
Ад стрэч раптовых з Тэкляй ля сасны.
Марцініха дачок нянькуе ўвішна.
Лукаш пантофлі ставіць на дзяжу.
На выгарбку сядзіць Мірась.
Пра іншых
Я заўтра па абедзе раскажу.

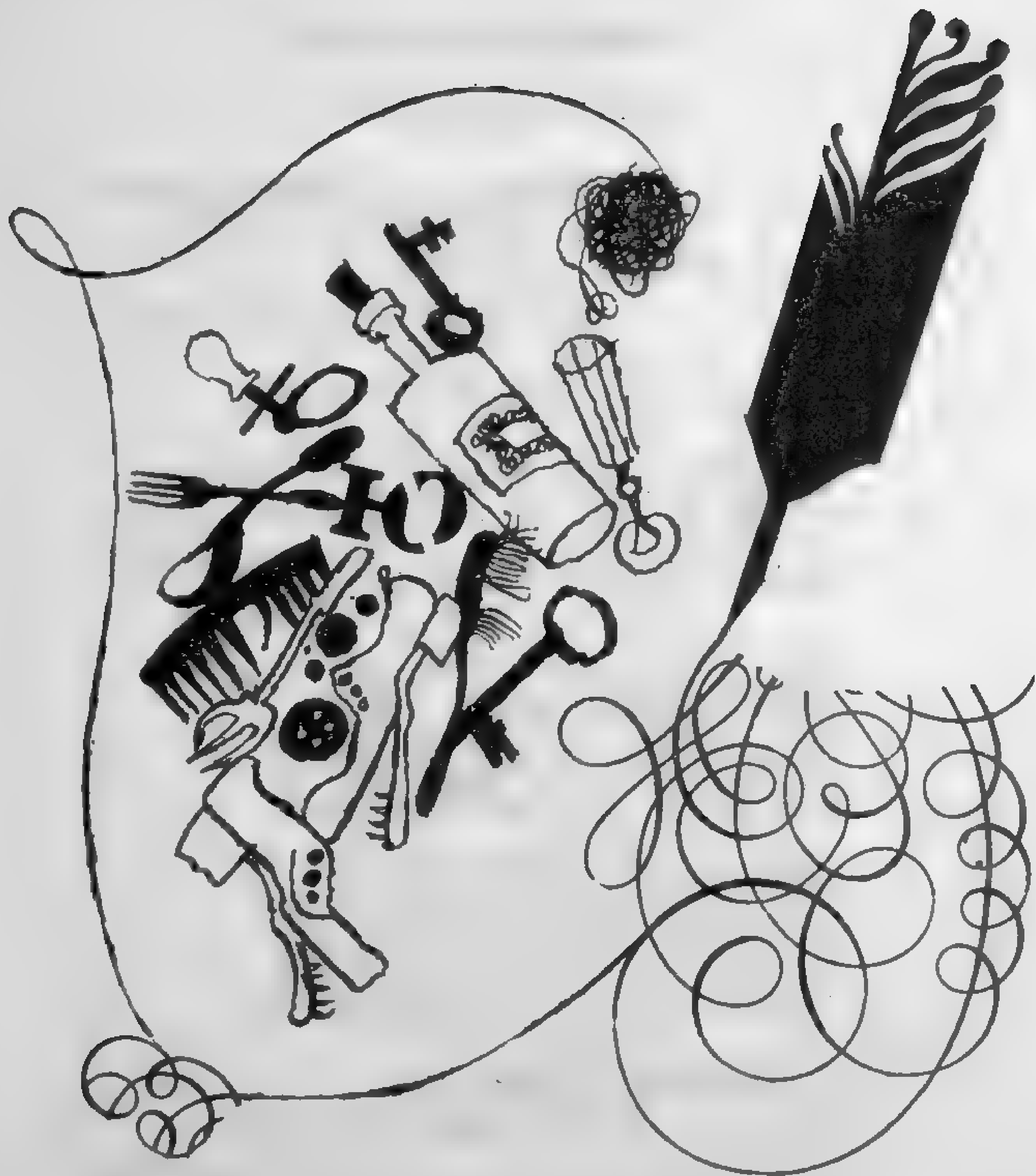

НЕ ТРЭБА ВЯСНЫ

Павел Марціновіч

Журботай набрынялыя хвіліны
Душу маю працялі навылёт.
. . . .
Завітваюць бязлітасныя думкі.
. . . .
...вясне — я не жадзён.

Знікаюць дзесь намарна часу спіцы,
Як месіва маіх пакутных дзён.
Ляціць вясна ў іскрыстай калясніцы.
Няхай ляціць,— вясне я не жадзён.

Сумотай плача золь у паняверцы,
Сцякае капяжоваю вадой.
Праз жорны перакручанае сэрца
Запоўнена бязлітаснай нудой.

Каторы год затоена журуся,
Сваёй тузе прыпаўшы да пляча;
Шчымліва цісне ў горычы і скрусе
Маўклівай незваротнасці адчай.

З цяплом вясны ўкрываюць густа нівы
Свірэпа, зябер, пырнік і асот...
Мой мляўкі верш, маркотліва-слязлівы,
Заездзіла нудзьга непамыслот.

ВЯНОК І ВЕРШЫ

Іван Муравейка

Збірала Ната кветкі,
Сабе вянок пляла.
Задумалася раптам
І на траву лягла.

. . . .

Мішкі больш усіх кружыліся —
Аж дубы абмарачыліся.

Ля рэчкі гуртам дзеткі
Гулялі: прыг ды скок.
Смяюха Ната кветкі
Збірала на вянок.
Да кветачкі квяточак
Прыкладвала ўвесь дзень.
Спляла яна вяночак —
Аж люба паглядзець.
Пасля ў задуме нейкай,
Ледзь перавёўшы дых,
Раскрыла Муравейку
І верш чытае ўслых.
Ды што за цуд стварыўся:
Прамовіла радок —
І ўміг абмарачыўся
Увесь яе вянок.

У ВЯРШЫНЯХ ДАСЛЕДЧАСЦІ

Міхась Мушынскі

Важнейшай перадумовай з'яўлення мясцовага прарока была вострая ў ім патрэба. Чакаць не выпадала. Разлеглая абшара крытычнай дзейнасці клікала горача і натхнёна. Таму ён неўзабаве прыйшоў і — скажам прама — адразу запоўніў сабою ўвесь крытычны мацярык. Якой лініі прытрымлівацца? Гэтае пытанне было для яго вырашана раз і назаўсёды: крытычную службу ён паставіў вышэй усякай іншай. Слоўная завілаватасць і заклікальна-бадзёрыя інтанацыі выяўлялі ў ім лідэра ад нараджэння. Абраны напрамак — нібыта яму ўсё вядома — дазваляў лічыцца сапраўдным яснавідцам. Зыходныя палажэнні канцэпцыі аб шчодрых маральных субсідыях і прымусовае падштурхоўванне да праблематыкі жыццёвай сімволікі і дынамічнай кампазіцыі як нельга лепш імпанавалі пачаткоўцам. А зайздроснае ўменне зыходзіць з прымата тых фактараў, што звілістыя лініі павінны перасякацца на належным узроўні, адпавядала канчаткоўцам.

Ці трэба гаварыць, якімі актуальнымі былі яго тэарэтычныя пасылкі?

Тым не менш паступоўцы затоена крывіліся, а сераднякоўцы дзейнічалі ў плане нейтралізацыі. Не будзем забываць і таго, што крытыку засцілалі вочы, назавём іх прама, начотчыкі і талмудзісты. Таму яго

ваяўнічы пазітывізм у радзе выпадкаў аказваўся, не раўнуючы, самазадаволенай траянскай кабылай. Ён, крытык, кляўся ў вернасці — гісторыя таму сведка! — абвешчанаму напрамку, і ў той жа час адвольнае чытанне і голае крытыканства аддавалі перавагу сініцы ў руцэ перад жураўлём у небе. Дзіўная, шчыра кажучы, логіка (а мы заўсёды гаворым шчыра): напачатку ён жывасілом аб'яднаў імітацыю глыбакадумнасці і праявы недаацэнкі мастацкасці, а пасля ў цэху пачынаючых убачыў адметнасць зместу, у брыгадзе прадаўжаючых адзначыў слоўны камуфляж, а ў апошні, па яго вызначэнню, блок не заглядваў зусім. Пазней ён катэгарычна адмовіцца ад такога падзелу.

Трэба думаць, некаторыя рэчы крытык бачыў не ў лепшым святле. Мы ўжо не кажам аб тым, што яго думкі часамі луналі высока над зямлёю, вышэй памянёнага жураўля. Як апасродкаваны вынік усяго гэтага, ён даў прыклады някрытыкі і ўзоры антыкрытыкі. Згадзіцеся, гэта было нелагічна ў адносінах першасных памкненняў захаваць рэнамэ аб'ектывіста. Штучна сканструяваныя пасылкі вялі да неабгрунтаваных вывадаў, нібыта аўтар зводзіў рахункі з рэчаіснасцю.

Разам з тым было б вялікай памылкай не бачыць, што крытык з абсягаў абмежаванасці смела ішоў да здавальняючага ўзроўню. Нельга абысці маўчаннем і таго факта, што ён быў у кроўным сваяцтве з настражоўцамі, але яго не западозрыце ў няшчырасці да юнатнікаў і — трэба аддаць належнае — таксама да агністаўцаў.

Палеткі, засеяныя яго збожжам, вельмі паказальныя: яны прымушаюць ацвярэзліва паглядзець на таленавітую прастату яго пераддаследчых пошукаў. Хацелася б звярнуць увагу, скажам, і на тое, што абсягі яго дзейнасці ў вертыкальным разрэзе набіралі шпаркі разгон і, як знаць-ведаць, маглі перакінуцца ў гарызантальную плоскасць.

Таму прадстаўнікі новай генерацыі крытычнай гвардыі — і пра гэта хочацца сказаць асобна — павінны даказаць, што наш крытык паступова, але няўхільна, супярэчачы самому сабе і абвяргаючы палажэнні іншых, натуральна жыў у стыхіі паступоўчасці.

А мы вымушаны абмежавацца сябе вышэй далажаным.

ГУЛКІЯ СКОКІ

Уладзімір Някляеў

Аціхае зялёная музыка звадаў,
Пад якую скакаў я,
Як цэп на таку.

Маладзік маладосці падковай сагнутай
Утрапёна павіс на абдзёртым суку.
Цень ад дзядзькі Ігната да цёткі Дануты
Праз брызглівавы куст прасцірае руку.
У парыве змаганым ля соннай дарогі
Дуб адчайна прыжмурыўся (лом на плячы!),
Каб чаромха і бэз пазбыліся трывогі
І з мядзвяным настроем ішлі ўдалячынь.
У буянні дзядоўніку, руты і хмелю
Безгалосіца ў скрусе галосіць (пачуй).
Успаміны плывуць талакой (вы іх мелі?),—
А ў мяне яны з ночы стаяць уваччу.
Дзічак сёлета столькі ўрадзіла (хто гляне!).
То зрываю з галін, то адшукваю пад.
А стракозам раздолле на цёплай паляне:
І садзяцца на кветкі, і лётаюць над.
Прадказанне мне праўдзіць: пад'еўшы ападу,
Чую, скрыпка вядзьмарыць (то — кліч да мяне...).
І пад снёную музыку леташніх звадаў
Я з Еўропаю скачу, як цэп на гумне.

НЯСЦЕРП ЛАЗЫ

Сяргей Панізнік

Свавольная ношка...
А ночанька-кошка
паказвае месячык, бы кіпцюрок.
Заву не дзяўчынку,
заву аблачынку:
на жарты вясёлыя даў я зарок...
. . . .
Ну й ку-ка-рэк — нуў бы,
здаецца...

Свавольная мышка
угрызлася ў кніжку,
упіўся ў старонку яе кіпцюрок.
А я не жартую,
я зборнік рыхтую,
на гулі пакладзен ваярны зарок.

Галосныя сосны
паблыталі кросны,
і робіцца млосна, аж кідае ў пот.
А рослыя воі
пад роснаю хвояй
стаялі ў смузе густасейных згрызот.

Закончыўшы справы,
спяшаў я направа —
у прылюб і розлюб збрунелых вякоў;

пад пеўневы спевы
звярнуў я налева,
дзе счалася крыўля аздзеклых радкоў.

Калісьці мы чулі
куванне зязюлі,
але не звярнулі увагі на зман.
Пайшлі адпускніцы
дамоў на грамніцы,
а іх ля капліцы амроіў туман.

Свавольная копіка
звярэдзіла ножку.
Кульгаючы трошкі, прылегла спачыць.
Я б мог кукарэкнуць
пра лёзную пекнаць,
ды бацька лазой малавата вучыў.

ЦІ ІСЦІ?

Міхась Парахневіч

Каторы год падрад Язэп шторанак адводзіць восем хвілін Аксюце — думае пра яе. На большае часу не выстачае. За гэтыя хвілі, панятна, з любай шмат не набудзеш. На ростань зацісне сэрца ў ашчэм, хоць крычы, хоць падай. А ўсё гэтыя акзаменты за сямігодку ў вячэрняй школе.

Закахаўся Язэп у Аксюту малодшакласнікам. Яна сядзела за партай паперадзе. Паглядаў на яе сарамліва-горача, а часам скасюрыўшыся. Стаўшы сярэднекласнікам, не адыходзіў ад яе ні на крок. Раўніва адпрэчыў падгалістага субчыка Ксавэрку, які, зразумелае дзела, пачаў быў падлабуньвацца да прыгажуні.

— Эньч ты, яціць цябе раз,— адазваўшы ў куток, нанізваў яму фразу на фразу.— Падкіну яка ў крэсла, калі станеш яшчэ зіркаць.

Той збянтэжана паглядзеў выпуклымі вачыма з чырвонымі прожылкамі, выцер зашмальцаванай кашуляй нос, адскочыў і колка заспяваў: «Жаніх і нявеста! Нявеста без места!» — і гэтым самым выдаў сябе на талерцы.

Потым Аксюта паехала да цёткі аж за дваццаць кіламетраў і засталася там. Язэпу ўсё не было калі наведацца да любай. Нарэшце пашчасціла. Здаў апошні акзамент і вырашыў: еду, каб не пайсці абочынай жыцця.

Крыху атавярыўся, пайшоў на станцыю, купіў білет, сяк-так увапхнуўся ў вагон. Праз паўгадзіны сышоў на раз'ездзе і пакіраваў у селішча. Пагода стаяла — закачацца. Рухацца была адна любата.

Ішоў, і агеньчык шчасця разгараўся ў ягонай душы. Успомнілася апошняе развітанне. Вочы каханай блішчэлі ярка і прагна, нібы хацелі ўзяць яго з сабой. Пульхныя вільготныя губы нервова паторгваліся. Кофтачку туга тапырылі грудзі. Ён падышоў, падаў руку.

— Енч ты, любая Аксюта,— гаварыў шчыра, не кідаў дымавую шашку ў вочы,— я цябе, бясспрэчна, буду памятаць.

Язэп прайшоў ужо добрую палову шляху. Уваліўся ў лес. Ніштаватую сцежку перагарадзіла паваленая ветрам бяроза.

— Гэч ты яе, як перакулілася! — здзівіўся хлопец і тут жа падумаў: — Вось людзі! Колькі іх тутацькі прайшло! Пераступаюць праз ствол, і ніхто не надумае дапамагчы дрэву. А нехта нават станавіўся. Вось і камякі гразі засохлі. Нікому не цюкне, што лясіне балюча ляжаць.

Вядома, само сабой захацелася ўдружыць дрэву, выпраміць яго.

Язэп разуўся, падкасаў штаны і зайшоў у цёплую балотную твань. Стаў на кавалак пня, абедзвюма рукамі ўхапіўся за ствол і пачаў падымаць. Бяроза толькі варухнулася. Тады ён скінуў штаны, кашулю, майку, адышоўся, парэгуляваў сам сабе рукамі і з новай сілай прыпаў да ствала. Паднатужыўся. Дрэва трохі падня-

лося. Язэп прыгнууўся, падставіў загарэлае дужае плячо і зноў падналёг. Бяроза спрытна пайшла ўгору. Яе чуб ашчаперылі ўчэпістыя галіны алешын.

— Ну, вось і ўсё,— падняў Язэп галаву,— жыві, бяр...

Але не дагаварыў. Там, дзе хвіліну назад калыхалася бярозавае вецце — гэта Язэп цвёрда зафіксіраваў у памяці! — цяпер трымцела асінавая лістота.

— Што гэта са мной? — не паверыў хлопец, дзівячыся, працёр вочы і яшчэ раз глянуў уверх. Там трапятала асінавае лісце.

Тады Язэп падышоў да ствала, паўзіраўся — вось чырвона-барвовы налёт лішаёў на зяленіве асінавай кары. Ён паглядзеў на плячо. Там яшчэ засталося некалькі беленькіх стужачак бяросты.

Ён дастаў з партфеля кніжку, адшукаў патрэбную старонку — так і ёсць: падымаў бярозу, а праз колькі радкоў яна ператварылася ў асіну. Перагарнуў наступную старонку — тое ж самае.

Хлопец сеў на пянчук і глыбока задумаўся. Яму вельмі хацелася пабачыць Аксюту, і раптам ёкнула сэрца: а што, калі і Аксюта ператварылася ў Мальгрэту? Магчыма, яна таксама прачытала гэтую кніжку...

БУСЬКІ Ў ВУСЬКІ

Генадзь Пашкоў

Я — яршысты,
крылаты,
а душой малады.
Над маёй белай хатай
буслуюць гады.

Шчупачыная ціша
ўшчэрць наліта расой.
Ноч нябачна калыша
трапяткое крысо.
Месяц з рупнай ухваткай
аглядае прастор.
Я іду з ненаглядкай
у звільготненасць зор.
Пасля буські у вуські
пад абвіслай вярбой
ціха мружацца плюські,
здэцца, самі сабой.
Тут мяне, як ніколі,
раптам кідае ў пот:
смехаўная сваволя
прагне новых пяшчот.
Прытулюся шчакуськай
да гарачай шчакі.
З сакаўною малюськай
пабуслую ў вякі.

У НЕТРАХ НЕСПАСЦІГЛАСЦІ

Алесь Разанаў

Неспасціглыя словы брыдуць з-пад рукі.

. . . .

Напачатку было балота.

. . . .

Ды словы спаражніліся.

Прагалы зеўраць смагай праз адхон;
бы ветраўнік,
цямнотай прыгнялі сны.
За ўласнымі вушамі наўздагон
наперад пяткамі мкну ў размах няісны.

У неспадобна-вершным будане,
дзе словаклад ламае ногі ў ям'і,
мая даіснасць плакала па мне
ад вераду пустэльнага няўцям'я.

Няўбежны чоп:
сутонлівую гаць
надбытнасцю запаланіла слота.
Дзе вызнак?
Дзе працяг? —
нашто гадаць:
і напачатку, і ў канцы — балота.

Мне люба тлом сябе —
таго! —
дражніць,
калі асмяг звышпрэклю насцярожніць...
Ад сэнсу сам сябе я спаражніў.
Хто ж ад мяне паэзію спарожніць?!.

У МАРНЫХ ПОШУКАХ

Віктар Ракаў

Нешта сэрца адчула трывожнае.
. . . .
Былое не вяртаецца ізноў.

Учора ў поўдзень рыжая туга
Маю істоту ўгрунь запаланіла.
Маім пачуццям болей не шугаць,
Бо знікла дзесь няўзнак былая сіла.

Мінула жыццядайнасць — не вярнуць,
Няма шляхоў назад віхурнай юні.
Праз морак дзён звісае нудна муць,
Як павуццё ў безгаспадарчай пуні.

Пра скруху часу прагнуць мне сказаць
На полі абмялелая канава,
Ў аборку парадзелая лаза,
На лузе парудзелая атава.

Камусь дано з гадамі маладзець,
Спазнаць кахання полымень жывучы.
А я гадаю ў роспачы штодзень,
Дзе адшукаць душы сваёй пявучасць.

ТАРОПКІЯ РАДКІ

Міхась Рудкоўскі

Гэты дом, гэты сад адзічэлы,
Гэты сіні над комінам дым.
Гэты конь растрыножаны белы
На няскошаным беразе тым.

. . . .

Бяжыць радок. Радок бяжыць таропка.

Луг знаёмы не скошан, дый годзе.
Конь без плуга даўно ачмурэў.
Сад яшчэ у мінулым стагоддзі
Ў ста пятнаццаці вершах здзічэў.

У інтыме алей не гуляе
Там паненка з квяцістым зантом.
І настырна рака падмывае
Той пагорак, дзе высіцца дом.

Там апоўначы прывід мільгае,
Ледзь прыкметны ў тумане густым,
Ды ў смузе раз у год выплывае
З непадбеленых комінаў дым.

Ўсё навокал у мроіве сумным:
І барок, і лужок, і садок...
І спяшаецца ў кніжку бяздумна
З таго веку таропкі радок.

ВЫГОДНІСТА

Алег Салтук

Вугольчыста, іскрыніста.
Насмешліва і кпініста.

Паперыста, аловіста,
Задуміста, парнасіста.
Спрабую філасофіста —
Выходзіць выкрунтасіста.

Рыфмуліста, радковіста,
Чужыніста, угарыста.
Аб'ёміста, шматсловіста,
А значыць — ганарарыста.

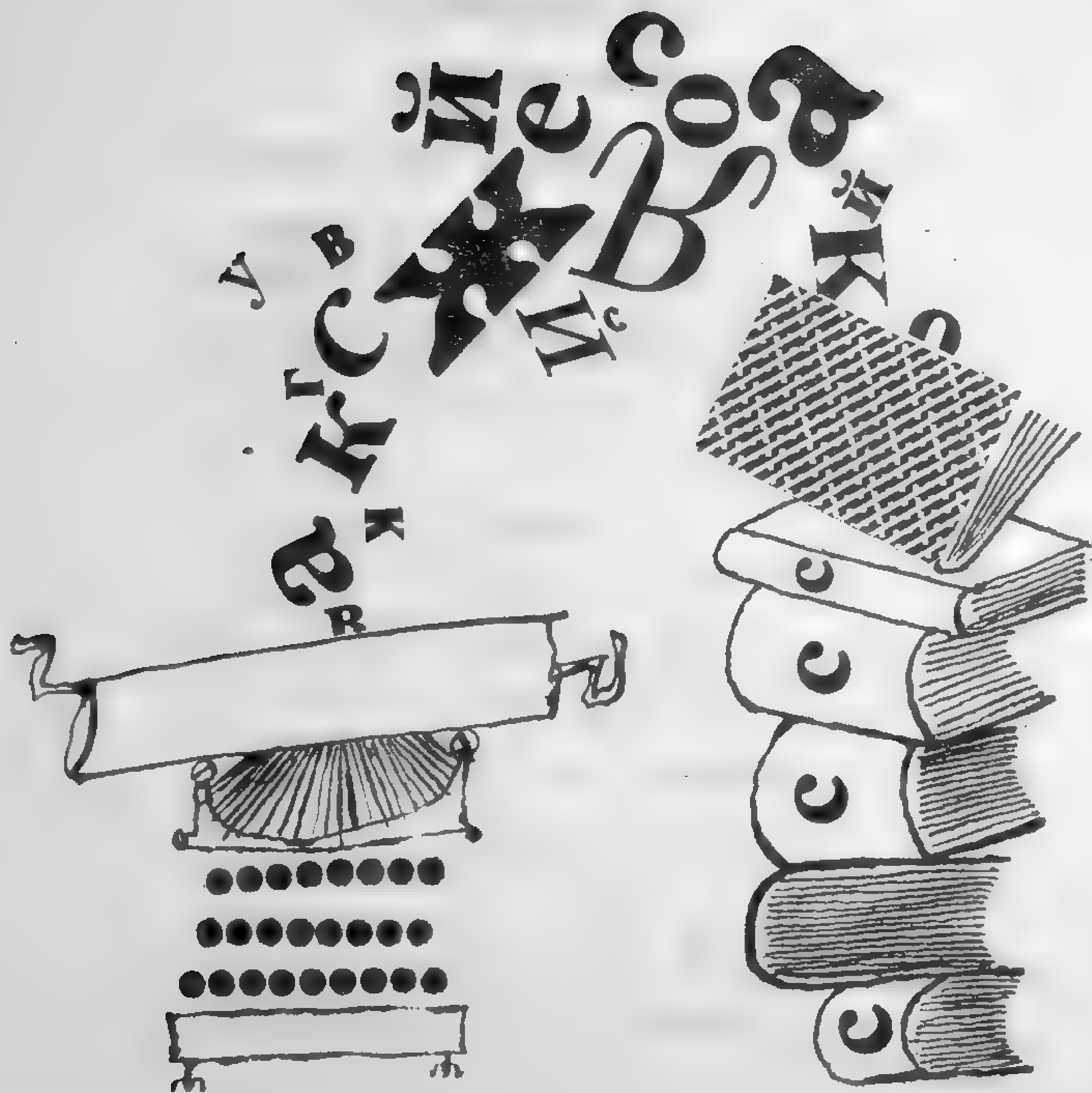

НЕ ЗДАМОСЯ

Янка Сіпакоў

Пасівела душа, пасівела...

Спасцярожліва мацаю цела,—
Як бягуць за гадамі гады!
Пасівела душа, пасівела,
Але ў пятках — імпэт малады.

ПАРА АПУСКАЦЦА

Уладзімір Скарынкін

> Парыпвае, як палазня,
> Вышыня...

Цяжар, нібы звон.
Галавы не падняць.
Віражыць біплан, як каляска.
Натужна рыпіць навакол вышыня,
Ўразаецца ў плечы запаска.
Даносіцца пах перагрэлых вінтоў.
Пазглядваю ў ілюмінатар:
Вунь полюс направа ў накладках бінтоў,
А злева прыкметны экватар.
Сузор'і мільгаюць праз хмарак вуаль:
З Насоса — вады ні расінкі,
Захутана Дзева ў квяцістую шаль,
Цялец — нібы позірк грузінкі.
Стралец,
Змеяносец,
Авен,
Казярог —
Пачаў я ў падліках губляцца.
На шчасце, суматар даў знак:
Далібог,
Пара на зямлю апускацца.

ДАКЛАДНАСЦЬ ПЛАНАВАННЯ

Іван Стадольнік

Ад самай поўначы штосьць тамлівае, глухое, назольнае бадзяла Явулу, не давала заснуць. Здаецца, усё спарадкаваў, аж уходаўся: прывёз балотнага сосніку, зганяў на пасту, пакарміў ешкага парсюка, наагул, без работы не зводзіўся. А вось жа рупіла енза ўстыр, хоць не гаварыла радзіва, не свяціліся вокны і певень не кукарэкаў. Дугала ў галаве нейкая думка спрама і паабоч, ні з таго ні з сяго ўзбег рупеск і не даваў супакойніцы.

І раптам як зніякавеў: цюкнула ў памяці даўнішняе. Гэта ж ён яшчэ пазаўчора разрахаваў раскідаць старую прылёпістую хату.

Больш не ляжалася.

Явул устаў і пачаў з рупескам адзявацца: улез у нагавіцы, уссунуў на ногі стаптаныя боты, апрануў фуфайку, падперазаўся моцнай дзягай і пачаў тунькацца з кута ў кут. Разбураць старое жытло вялікай пільніцы не было, але хай не мазоліць вочы.

— Значыца, так,— пачаў складвацца стройны план.— Сягоннейка палезу. Вазьму калун. Уручча заткну за дзягу і з жаллівым пачуццём укулюся ў старое прыстанішча. Хата дыхне халадком старасвеччыны. Запагляданю па баках. Вёрткія зрэнкі-свярдзёлкі прыкмецяць на верхняй шыбе акна муху. Водзека ты! Шапкай б'ю насякомае і выкідаю праз дзірку ў шыбе.

Рашуча выходжу на панадворак і па вуглу шкрэбаюся на страху. Стары вугал можа хруснуць. Знячэўлюся, але ўчаплюся за перакавіцу. Лучу момант. Саматужліва закіну ногі наверх. Знадворку салома будзе як труха.

Паездзіўшы па вільчаку, перасяку прывязкі і ўбачу, што на паплёце салома жаўцее, нібы толькі з поля. Раз за разам сапхну салому, ад яе падымецца густы шэры пыл. Паадрываю і паскідаю паплёт. Учую, як глуха чвякаюцца латы. Паспрабую ўзарваць колькі дошак са столі. Яны будуць упарціцца. Прыйдзецца браць на пуп. Асабліва занаравіцца дошка над сталом. Праз дзірку спушчуся ўсярэдзіну, стану адною нагою на стол. Знізу будзе прыгожа глядзецца комін. На стале застануцца пляхтовіны ад ботаў.

Сцюцюрыцца на яйках квактуха, але не зрушыцца, хоць яе абсыпле мялінне. Давядзецца разам з кошыкам перанесці ў хляўчук.

Стану на вугал і, да ламоты напружыўшыся, пачну скідаць бёрны. Хоць і замала сілы, але раскідаю і па тым таго.

Паточанае шашалем бярвенне будзе глуха войкаць. З некаторых валіцца і сам шашаль.

Неўзабаве выйдзе старая.

Павохкае, паспачувае, пачне ўшчуваць, што рана падняўся. А затым яна борздзенька пойдзе рыхтаваць снядапак.

Калі добра ўпарадкуюся, зноў выгляне старая. Вынесе кубак вады.

— Явулачка,— скажа,— хай яе, ходам снедаць. Хай. Не спяшаючыся, абаб'ю пыл. Памыюся.

А потым будзем сядзець удвох за сталом. Старая, каб падкрэсліць урачыстасць моманту, прынясе запыленую бутэльку з вадкасцю, празрыстай, як сляза...

СУЛАДНАСЦЬ

Міхась Стральцоў

Па-над ценем сnуюцца цені.

. . . .

Так! Пад ценем вясла
утрапёнай вады вуркатанне.

Так! На свеце ценяў многа.
Кінь пагляд — убачыш цень.
Цень кіруецца дарогай,
цень кладзецца на пляцень.
Цень ад лазні, цень ад хаты,
ад рачулкі, ад вясла;
цень даўжэзны, цень куртаты,
цень грачынага крыла.
Мне успомніць люба зноўку
у падсечанай цішы
цень кавенькі, цень алоўка,
цень азоранай душы.
Ад далёкае калыскі
праз жыццёвую вярцень
мне найболей родны, блізкі
свой, уласнай працы цень.
Так! Ніякая астуда
нашу еднасць не кране:
я без ценю анікуды,
цень ні кроку без мяне.

ВЯРХОМ НА ГІСТОРЫІ

Міхась Стрыгалёў

З арбы — гарачкавы пагляд,
яшчэ дзявочы...
Чараў чад...
. . . .
клубы і стан, і два пагоркі,
і валасы ў накрапах рос.
. . . .
А я маўчаў.
Па карце вёрсты і лагі злічаў.

Віхуры эр сусвет хісталі,
кіпеў раз'юшаны пажар.
Вятры кірпатыя свісталі.
Кружыўся ў цемрадзі зямшар.

Імглу ірвалі ураганы,
спраўлялі д'яблы баль. Аднак
імкнулі раці праз курганы,
у невядомасць плыў Ярмак.

Ахутваў свет туман вядзьмарскі,
ды ўдаль глядзелі, поўны дум,
Людота, Мінін, і Пажарскі,
і слынны кніжнік Авакум.

Сарматка шэрхла ў скрусе горкай
у той адказны час, калі

клубы, і стан,
                    і два пагоркі
мяне спанадзіць не маглі.

Нішто былі мне гул і лёскат!
Праз ліўні,
                    буры і снягі
з Ангі да Буды Кашалёўскай
лічыў я ўзвышшы і лагі.

ПІШАЦЦА...

Раман Тармола

Пісаць не жадаю,
а пішацца...

Прыжмур павекаў, лівень пачуцця.
Бяру цябе на рукі з агаворкаю:
Не будзе слёз!
І ў далячынь-прасцяг
Спяшаю паэтычнымі пагоркамі.

Абвалам шчасце рынула ў душу,
Аблытала нязнанымі жаданнямі.
Няхай згару!
Але не патушу
Сардэчны боль пустымі парываннямі.

Пра звыкласць пачуцця казаць дармо.
Густы туман мярэжліва калышацца.
Пісаць я не хачу!
Яно само
Сціхотнай ноччу мімаволі пішацца...

ЗА КІМ ЖА ПАЙСЦІ?

Мікола Федзюковіч

Колькі раз без цябе, і з табою,
і ў шматлікай людской гамане
заўважаў я анёла з трубою —
ён іграў мне і клікаў мяне.

Як іграў ён, анёлак шчаслівы!..

Я кадрыліў імпэтна з другою,
Абганялі нас ногі наўздзіў.
Раптам глянуў —
нячысцік з мятлою
Мне махае хвастом: падыдзі!..

З чорнай сілай мне справы мець брыдка,
«Ойча наш» прачытаў у журбе.
І настала тут гэткая жытка —
Не знаходжу спакою сабе.

У чацвер быццам скалы хто сыпаў —
Падзямельны даносіўся гул.
У суботу з'явіўся Люцыпар,
А ў нядзелю падсеў Вельзевул.

Зойдзе нечысць у скуры пацёртай,
Уталопіцца — ёрзаю я.
А на змену то Паўла, то Пётра,
То стары грамавержац Ілья.

Столькі часу ў трывозе я. Проста
Не ўшалопаць, дзе сэнс, дзе мана:
Рай нябесны мне суліць апостал,
Прапануе зямны — сатана.

З той пары і развага аслабла,
І на сэрцы бы камень які...
Ці з анёлкам лепш знацца, ці з д'яблам,—
Падкажыце, сябры-дружбакі!..

У ПАЎЗМРОКУ ЗАБЫЦЦЯ

Любоў Філімонава

Выгінаўся з адценнем суцення
Дзень той, крохкі такі, ненадзейны.

. . . .

Зноўку на світанні я растану.

Праз паўслодыч густых летуценняў,
Дзе хістаўся ружовы туман,
Выгінаўся з адценнем бясцення
Нечы тонкі паўпрывідны стан.

Штосьць таемна шапталі паўвусны,
Блік лунаў ад сцяны да сцяны,
І няўцямна плылі ў галаву сны,
Як паўгукі апошняй струны.

На кругі свая тайныя тайных
Я ішла з цудадзейным агнём;
Нетутэйшы пагляд незвычайны
Чараваў незямным насланнём.

Нікла ноч паўмяцежнаю зданню,
На світанку сплываў недавер,
І з паўдумак, паўслоў без ваганняў
Вырастаў найрэальнейшы верш.

ПОМСТА

Васіль Хомчанка

— Я ёй адпомшчу! Я ж ёй! — кіпеў мічман Рында, з падскокам шыбуючы галоўнай вуліцай горада пасля службы.— Не пайду зусім дамоў. Няхай жыве адна! — ажно захакаўся, заглытваючы паветра.

Жонка яго ўшчынала сваркі досыць часта. А сёння ранкам дапякла асабліва востра: абазвала аленем. У жончыных словах ён улавіў, як яму здалося, празрысты намёк: у аленя — рогі.

— Дык вось што яна мела на ўвазе! — аж пыхкаў злосцю Рында.

Марудна гусцеў восеньскі прысмерак. Мічман рашуча пакіраваў у рэстаран. Хацелася настроіцца ціхамірна і шчасна. Гардэробшчык адразу прыняў шынель і фуражку.

Рында заняў столік каля акна і, чакаючы афіцыянтку, пачаў без спеху аглядацца. Побач займалі столік чатыры жанчыны сталага ўзросту, досыць падпітыя.

Афіцыянтка спрытна споўніла заказ. Пасля трэцяй чаркі Рында пачаў бесцырымонна разглядаць суседак, прыслухоўвацца да іхніх размоў. Яны даволі смакоўна абгаворвалі да макавак нейкага знаёмага кавалера. Верхаводзіла непаседлівая вярцёлка гадоў сарака пяці. Адчувалася, што яна рана выцыбнулася ў дзеўку, часта

песціла твар рознымі крэмамі і была знервавана бурным тэмпам жыцця. Па ўсёй паставе было відаць, што гэтая з падлашчваннем адклікнецца на заляцанні і перад яе панаднасцю не ўстаяць.

Крайняя, брунетка, дзябёлая і пругкая, перахапіла позірк Рынды. Яе вочы нецярпліва і прагна загарэліся нейкім пазазямным агнём. Пераборліва-капрызны твар кранула чырвань. Какетлівы прыжмур вачэй вабіў уладна і неадольна.

Настаўбуненая бландынка злева гулліва ўсміхнулася, інстынктыўна адчуўшы зацікаўлены погляд мужчыны, і пачала штоміг ужмурвацца ў Рынду, ведаючы свае спакуслівыя прывабнасці. У яе быў крыху большы, чым трэба, выраз, праз які акрэслена выступаў магутны трохкутнік грудзей. Яна прыкметна выхвалялася сваімі моцнымі нагамі.

У чацвёртай, ціхмяна-сарамлівай, была шчыльна атуленая сукенкай пругкая пастава і салодкі пагляд. Яна часта асмыкала ўніз падол.

— Гэй, марак! — закамандавала непаседа-верхаводка.— Перабірайся да нас. Не загінеш. Я Снадуля. А гэта мае сяброўкі Нунеха, Цырыля і Яводзя.— І, не чакаючы згоды, яна падбегла да століка Рынды, схапіла чарку, талерку з відэльцам і перанесла на свой столік.

Мічман, дыхаючы з шумком, перасунуў свой стул да Снадулінага і сеў. Яна адразу ашчаперыла яго за шыю і зачмокала ў шчаку, у нос і нарэшце ў губы. З другога боку да Рынды хацела падлабуніцца ці не Цырыля — мічман не асабліва цвёрда запомніў іх імёны,— але

Снадуля рашуча адвяла яе рукі і сама гэпнула да марака на калені.

Рынду ўспомніліся несправядлівыя жончыны абвінавачванні, мянушкі, і ён помсліва заўсміхаўся: вось бы пяхай пабачыла мяне зараз!

Нунеха паспрабавала саштурхнуць Снадулю з Рындавых калень, але гэта ёй не ўдалося, і яна нядобра бліснула на сяброўку агатавымі вачыма.

Цырыля ў сваю чаргу двойчы ўшчыкнула Снадулю, а тая, войкнуўшы, яшчэ мацней прыціснулася да марака.

— Але ж ці добра я раблю, што люляю на каленях незнаёмую жанчыну? — варухнулася штось прыкра-нядобрае ў Рындавай падсвядомасці.

— Так, я раблю подласць! — разрасталася і мацнела гнятлівае і нуднае адчуванне.— Часам жонка бывае добрай. У тым месяцы яна пасцірала кашулю. А трэцяга дня нават прыгатавала заўтрак.

— Дык што ж гэта я, нібы зброднік! — яму расхацелася гушкаць Снадулю. Ён рашуча ўстаў, атрасаючы з калень жанчыну, дастаў з кашалька паўсоценную і, хуценька разлічыўшыся, подбежкі пашыбаваў дадому.

Самалюбства Рынды было здаволена, і яго з кожнай хвіляй мацней апаноўвалі супакоенасць, лёгкасць, прыемная сцішанасць і шчаснасць.

АВЕЧКІ

Кастусь Цвірка

Не забыць бы дзедавага
Слова залатога:
Не рабі ліхога,
Не кажы пустога.
. . . .

Ці так я жыву, ці тое раблю?

Развейваю ў вёсцы я сум і тугу.
Прыволле. Ёсць хлеб і да хлеба.
Авечак як след напасу на лугу,
А болей чаго ж яшчэ трэба?

Авечкі! Спрадвеку турботы мае,
І клопат, і боль, і надзеі.
(Эх, як вас у горадзе мне не стае
Найперш у суботы, ў нядзелі!)

Тут ходзіць у статку шыкоўны баран,
Гэткі мужык авечы.
Рогі закручаны. Ёмісты стан.
(З такім не захочаш сустрэчы!)

У сэрцы звініць маладосці струна.
Я рад да маленства прыпасці.
Вось тут я за рогі схаплю барана.
(Цьфу, спрахні,— злаўлю сваё шчасце!)

Вунь ярачка дзяцельнік шчыпле усмак.
(Прывыкла хадзіць самапасам.)
Я большай не ведаю радасці, як
З авечкай застацца сам-насам.

У горадзе смутак бясконца скрабе.
Паверце у шчырасць прызнання:
Мілей мне тугое авечкіна «бе-е»,
Чым жончыны словы кахання.

Гляджу на авечак бы ў нейкім паўсне.
Не цягне ні кроплі дахаты.
І так даспадобы (ці верыце?) мне
Іх дзеткі малыя — ягняты.

Ды часам сябе я на думцы лаўлю
(А гэта найлепшы пачатак!):
Ці гэтак пішу я? Ці тое раблю?
Мо лепш мне разводзіць пісклятак?..

НОВАЯ СЯМ'Я

Іван Шальманаў

Нeяк аніхто ў вёсцы добра не ведаў, калі Адэрка засталася ўдавою. Дзябёлаю, як крыга, насілася яна, што скалля, амаль не круглыя суткі. Калі і спала, калі і ляжала. І на калгаснае спраўлялася, і сваё трымала ў парадку. Памяталі людзі, што быў у яе лядашчы Архіп з рэдкімі касмылінкамі барады. Толькі ніхто не адказаў бы дакладна, ці ён з'ехаў куды, ці зусім памёр. Урэшце гэта бадай ці памятала і сама Адэрка. Праўда, колькі год у вёсцы трамкалі, што яна залішне на шлунку эканоміла. Толькі ці так гэта, ці не...

Адэрка і не шманала. Гаўяды повен двор. Сіла нямерная, зносу не прадбачылася.

Але калі атрымлівала пенсію, брыгадзір кінуў:

— Цяперака, Адэрка, жывом добра, мажэш і адпачыць.

— Баронь цябе божа гаманіць такое — адпачыць,— накінулася на брыгадзіра.— Мне вунь будову ператрэсці трэба.

І сапраўды. Адэрчыпа хата яшчэ ліпела, а сенцы і клець рушыліся зусім. І тады яна кінула сябе ў роздум:

— Хіба Саўку ў прымы ўзяць? Але ж ён можа чакаць мае здохлі,— вярэдзіла яе туга.— А халера яго бяры, няхай чакае,— наважылася ўрэшце Адэрка.— Абы будову ператрос, а там паўзіраемся.

Падаіўшы карову і накарміўшы свіней, Адэрка засценкам пацёгла да Саўкавай халупы. Забарабаніла ў шыбу.

Акно адчынілася, і паказалася ўскудлачаная галава.

Адэрка адразу прыступіла да справы:

— Ты некалі, здаецца, заманваўся пра зяці. Дык заўтра з раніцы пераходзь.

— У зяці, кажаш? — недаверліва перапытаў Саўка і пачухаў пад пахаю.

— Аняго куды, не на пачкі ж цябе запрашаць.

— У зяці? — паўтарыў Саўка,— А чаму абавязкова заўтра?

— Чаму, чаму, чэмер на яго галаву, яшчэ пытаецца! — узарвалася Адэрка.

— А наліха матары мне зяці. Я, можа, у горад пераеду.

— Гэць ты яго, чаго захацеў! — успляснула рукамі Адэрка, але тут жа спалохалася і рашыла змяніць тактыку:

— Не едзь, Савачка, у горад. Пераходзь да мяне. Я цябе кахаць буду.

— Кахаць, кажаш?..

Адэрка не дала закончыць:

— Канечне, кахаць. І снедаць заўсёды звару.

— Ну то ладна ўжо, прыдом,— адпусціўся Саўка.— Дык заўтра?

— Аняго, Савачка, заўтра, заўтра. Толькі глядзі ж не забудзь сваё струмэнтнае пачыпне,— напомніла Адэрка.

ПРАДБАЧЛІВАСЦЬ

Анатоль Шаўня

А што было? Якія ўспомню дні?

. . . .

Рантоўна, нечакана
З трывогай радаснай
Падумалася мне:
А скора быць вясне!..

Што было? Шмат сцяжын і дарог,
Смутных спраў і бязмэтных трывог.
А што будзе? Да самага дна
Я адкрыю вам тайны спаўна.
Хіжы снежань у мляўкай глушы
Хвілябегу падлік завяршыць.
Потым студзень прыцісне наўздзіў,
Хоць за пазуху пісклю садзі.
Будзе люты ішачыць, павер,
Выць, скуголіць, раўці, нібы звер.
Сакавік — гэта мутніцца плынь,
Красавік — трапяткая цяплынь.
Лета сквар прынясе на плячах...
Так у стоме пакутных разваг
Да высновы даходжу штодня
Я, апошні празорца Шаўня.

ШКАДАВАННЕ

Марыя Шаўчонак

Я ўсім была на свеце гэтым.

Я ўсім была на свеце гэтым:
Сустрэчай, песняй, каласком;
Была адмовай і прыветам,
Тугой і лекавым лістком.

Была я ліпай, арабінай,
Лябёдкай, жаўранкам, вярбой,
І салаўіхай, і калінай.
Тры дні была сама сабой.

Была я ветранай, як вецер,
Была сур'ёзнай, як скала.
Але, на жаль,
На іншым свеце
Яшчэ нікім я не была.

ДУБЫ

Мечыслаў Шаховіч

Разгалісты дуб — сын мінулых вякоў.

Стогадовы дуб — Ілья Мурамец...

І дуб стаіць галоўным дырыжорам...

...Задумёны дуб стары.

Дубы каля хаты, дубы ля дарогі,
Дубы на прылессі, дубы ля ракі...
Дубовы пагляд і суровы, і строгі.
Ад збытку дубоў аж дубеюць радкі.

У ФІНАЛЕ СУМУ

Ніна Шклярава

Сум душы маёй,
Ты чаго крычыш?
. . . .
Сум душы маёй,
Ты чаго маўчыш?

Як гуляла я!
Быў мне дождж не ў страх.
Не баялася
На сямі вятрах.

Не палохаў снег,
Не пужаў туман.
Ды раптоўна ўсю
Ахапіў спадман.

Ахапіў спадман
Не такі,
як быў:
Гэта ж любы мой
Пра мяне забыў.

Ён забыў, забыў
І не кажа воч.
— Ніна Шклярава-а! —
Не заве праз ноч.

— Ніна Шкля-арава-а! —
Барытон густы.
Ён гукаў, гукаў —
Я ў кусты, ў кусты.

Радасць скончана,
Не бываць вясне:
Сум душы маёй
Паланіў мяне.

У АКРУГЛАСЦІ ДАВЕРУ

Генадзь Шупенька

(Між іншым, наша разважанне мы хацелі пачаць у больш дзейснай гаме пачуццяў, але зжахнуліся перад іх чуйнасцю). Дык вось. Калі жыццёвая вада ператвараецца ў ахмяляльны напітак багоў — віно мастацтва (гэта значыць, аўтар «вынаходзіць» свой твор), мы пачуваем чалавеказнаўчае напаўненне ў самаруху аналітычна-пластычных характараў. Тады, маўляў, сіла пераканаўчай праўды вядзе ў бездань хараства, з якой (застаўшыся сам-насам) не заўсёды ўдаецца вырвацца, бо нас вабіць мелодыя фразы, яе даўжыня, вышыня, шырыня і іншыя параметры.

Але нярэдка мы забываем яшчэ пра адзін найдалікатнейшы інструмент (гэту забыўлівасць, на жаль, памятаюць мала) — пра знакі прыпынку. Як па аднаму глытку вады можна вызначыць смак (я сказаў бы) цэлага возера, так і знакамі прыпынку вызначаецца каэфіцыент карыснага дзеяння самага таўшчэзнага твора, а магчыма (не пабаімся выказаць меркаванне) высвятляецца мастацкі сінтэз эпохі.

Як многа важаць знакі прыпынку! Як хораша вібрыруе іх тэмп! Па залішняй сціпласці самі яны мала гавораць пра сябе. Затое чытачу яны прамаўляюць больш, чым вобразы, характары, эпізоды, сцэны. Хіба абыходзіцца без іх паэт? Хіба не выкарыстоўвае іх

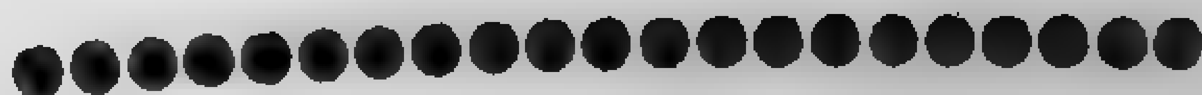
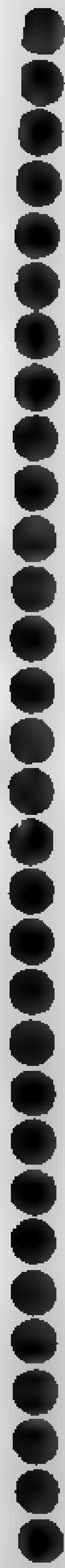
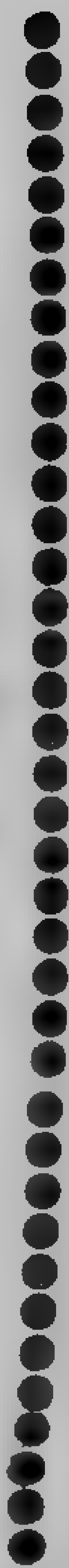

празаік? (А як неабходны яны крытыку! Не ведаем, як каму (густы бываюць розныя), а нам яны нясуць інфармацыі больш самых самавітых слоў, сказаў, абзацаў і нават цэлых старонак. Хіба толькі раздзелы могуць паспрачацца сваёй важкасцю з тым ці іншым да месца пастаўленым працяжнікам або двукроп'ем, якія хочацца назваць першаасновай твора.

Мастацкае палатно бярэ ў палон цеплынёй косак, пяшчотнасцю шматкроп'яў, цвёрдай перакананальнасцю клічнікаў (хоць яны вымагаюць пэўнай дыстанцыі), сумненнем пытальнікаў, ап'яняе духмяным водарам камбінаваных знакаў. Няхай сабе стыль аддае праставатасцю, няхай бракуе шырыні аўтарскага кругагляду, няхай выпірае слізганне па паверхні,— праз эфект прысутнасці знакаў прыпынку (і ў гэтым ледзь не ўся соль) мы адчуваем духоўнае напружанне, дамінанту майстэрства.

Найбольш выразна (найвышэйшая якасць!) на ідэйны змест твора працуе кропка. Някідкая на першы погляд (у гэтым яе прывабнасць і, калі хочаце, веліч), яна вытанчанаму мастакоўскаму слыху нясе выключную інфармацыю. Гэты знак (занатуем не ў сэнсе лагічнага тэзіса) набывае сілу перакана́ўчай мастацкай матывацыі, бярэ ў палон праўдай і зайздроснай закончанасцю пры душэўным зліцці з матэрыялам.

У чым яе хараство? Яна адсякае штампы пасрэднай апісальнасці і неабавязковых падрабязнасцей. Асалоду ў час пастаўленай кропкі можна параўнаць хіба з выкрэсленым падраздзелам. Прапушчаная праз сэрца, яна

зачароўвае нязмушанай цнатлівасцю і (што не менш важна) стварае ілюзію сапраўднасці. Заўсёды даверліва ідзеш насустрач таму аўтару, які ўмее своечасова паставіць гэты маленькі кружочак з вялікай душой і адкрытым сэрцам.

Асаблівай увагі вымагаюць дужкі (гэты карыфей у сістэме знакаў прыпынку). Ніколі не перастаеш здзіўляцца іх чуйнасці і дасведчанасці. Але мы не станем трывожыць шматзначнага сэнсу дужак, бо іх ролю і значэнне кожны (нават не жадаючы) убачыць непасрэдна ў рамках нашага даследавання. Заключаная ў дужках прытоеная любасць вее праўдзівасцю і далікацтвам. А ўсё тое, што не трапіла за іх акругла-гладкія сценкі, гучыць як сярэднебелетрыстычны шчэбет.

Думаецца, гаварыць доўга няма патрэбы. Знакі прыпынку неабходна разглядаць у шырокім канцэптуальным плане, аналізаваць як цэласныя, гарманічна завершаныя часткі арганізма ў адзінстве формы і зместу. Гэтае вельмі слушнае сцверджанне прыдатна для самага шырокага ўжытку. (Не маем нічога супраць яго агульназямнога ўзаконення).

ВЯСНОВЫМІ ДНЯМІ

Станіслаў Шушкевіч

Верце, дзеткі, верце, крошкі:
Палічыць найлепш вясной,
Колькі кіпцікаў у кошкі,
Колькі дзюрак пад сцяной.
Кожны ведае пра тое,
Што духмянаю вясною
Апранаюцца ў плашчы
Ваяўнічыя хрушчы;
Жабка, сеўшы на лісток,
Кажа голасна: «Ква-квок»;
Звонка мэкаюць цялядкі,
Гучна бэкаюць ягняткі,—
Ды вясною, што й казаць,
Лепш і вершыкі пісаць.

III-ТРЫЁДНЫ КІБЕРНАС, АБО МАКСІМКА ПЯЦІДЭШНІК, АБО ГАМА-КІНЕТЫЧНЫ ПШЫК

Георгій Шыловіч

Максімка знаходзіўся не ў нейкім там абозе, а на самай што ні ёсць быстрыні жыцця, таму пра яго хадзілі неверагодныя пагудкі, калі ён вучыўся яшчэ ў другім класе. Казалі, нібыта ён вычмурыў падводны апарат і апускаўся ў ім на дно сажалкі. А ў трэцім класе (зноў-такі нібыта) навучыў гаварыць ката Мурлыку і (яшчэ раз нібыта) той сказаў:

— Не хачу я з табой гуляць,— і збег невядома куды.

А вось у пятым «Д» (адсюль пяцідэшнік) у Максімкі на ўсю моц абудзіліся недалёка схаваныя сілы, і ён рашыў жывата не пашкадаваць, а змайстраваць кібернетычную машыну. Нібыта змоўшчык — гэта была змова з самім сабою,— ён прыняўся за справу, хоць не зусім ясна ўсведамляў, куды занясе крывая.

— Не грэбуй першым крокам, з яго пачынаюць,— сказаў сам сабе Максім і ўцягнуў у свой пакойчык старую ванну, якая стала корпусам будучай машыны. А неўзабаве яго пакой нагадваў сапраўдную майстэрню: сцены былі завешаны схемамі складанейшых вузлоў, на палу ляжалі рэле, трагеры, кандэнсатары, тэрмарэгулятары, стол і падаконнік занялі рычажкі, кнопкі, праваднікі.

Доўжыліся-снаваліся думкі ў галаве вынаходніка.

Ён перастаў гібець над кнігай і прыналёг на кібернас. Адвёрткі і пласкагубцы бадай не выпускаў з рук, ажно далоні ўзяліся пухірамі. Пляскаты напільнік заўсёды ляжаў пад падушкай. У сне хлапчуку з'яўляліся мезоны, лептоны, нуклоны, шурупчыкі і гаечкі.

Паміж Максімкам і яго сябрам Нупрэем, з якім яны раней гулялі ў лапту, прабегла кацянё адчужанасці. Максімку было не да лапты, і ў Нупрэя з'явілася халодная пагарда ў вачах. Вынаходнік, прыбегшы са школы, рэзаў бляшанкі, хапаў паяльнік і прыпайваў танюсенькія пласцінкі. Ён разумеў: нешта атрымліваецца, бо нават шпурнеш камень у ваду — абавязкова пойдуць кругі. Таму часу не шкадаваў: умацоўваў радыёлямпы, супраціўленні, паўправадніковыя дыёды і супрацьправадніковыя трыёды. Побач з іянізацыйнай камерай асімпатычным крукам прымацаваў паскаральнік зараджаных часцінак, а гетэрагенную сістэму злучыў з электронным парамагнітным вымяральнікам. У старую ванну ўмясцілася каля мільёна элементаў.

Нарэшце работа падышла к канцу. Максімка рознакаляровымі правадкамі злучыў шкляныя вочы кібернаса з чорнымі кнопкамі-ўключальнікамі і заправіў перфарацыйную стужку.

Трэба было праверыць дакладнасць працы апарата. Максімка загадаў машыне рухацца наперад, і яна паслухмяна пайшла, па камандзе павярнула направа, налева, кругом. Паміж канструктарам і яго тварэннем устанавіўся своеасаблівы пароль згоды і разумення. Вось апарат спыніўся перад сваім творцай, нібы ча-

каючы новых распараджэнняў, і пасопваў як вястун чагосьці яшчэ не зведанага. Шкляныя вочы загадкава свяціліся і зыркалі па баках.

Максімка, як кажуць, адразу рашыў узяць быка за рогі, а бога за бараду. Ён загадаў машыне вывучыць на памяць доўгі верш, каб самому атрымаць пяцёрку. Кібернас выслухаў загад, хітравата плюснуў левым вокам і нечым шчоўкнуў усярэдзіне. У той жа момант ён пачаў змяншацца ў памерах і яго нібы карова языком злізала. Наступіў, як кажуць дыпламаты, непазбежны рэзананс.

Вынаходнік стаяў з пабялелым, разгубленым тварам. З'явілася мляўкасць у нагах, замружыліся вейкі. Ён хаўкнуў губамі і павольна апусціўся на тое месца, дзе хвіліну назад варочаўся зусім рэальны кібернас.

ТВОРЧЫЯ ПАТЭНЦЫІ

Уладзімір Юрэвіч

Ці варта згадваць, што змабілізаванасць і ёмістасць думкі ў творы сцвярджаецца яго агульнай высновай. Гэтае палажэнне як нельга лепш стасуецца да ўсіх памянёных ніжэй апавяданняў. Заглыбленне пільным вокам у іх вартасці дае падставу гаварыць аб сінтэзаванасці думак і пачуццяў нашага падрастаючага пакалення. Адметнасць мыслення і натуральнасць абыходжання характэрны для ўсіх дзейных асоб.

Нашага Тараску (гл. «Тараскавы турботы».— *У. Ю.*), да прыкладу, палохае тое патаемнае, ці больш правільна будзе сказаць — непазнанае, што хаваецца ў кучы звычайных скрынак. Але ў поўнай узгодненасці з гісторыяй хлопчык не думае пра дамавіка, а шукае цвік, каб прымацаваць прапелер самалёта. Найбольш поўна ён раскрываецца як бы ў трох планах — ва ўменні правільна карыстацца анучкай, у бескарыслівай дапамозе Соні і ў пераадоленні вільчыка. Унікненне Тараскі ў бачанае настолькі важкае, а шырыня разумення настолькі значная, што ён робіць найтоншыя рухі, імкнучыся не адарвацца ад рэальнасці ў вобразе бабінай пуні. І калі хлапчук у пахапку ўсё ж адарваўся ад памянёнай рэальнасці, яго скіраванасць у крапіву носіць зусім самастойны характар, бо дзесяткамі год аддзелена ад лынькоўскага Янкі-парашутыста.

Нам не патрэбны тлумач, каб зразумець усю гжэчнасць высакародства героя, калі ён праз фортку лезе па ключы дзядзькі Ахрэма. Пісьменнік, гаворачы яго ж словамі, апрыёрна трапіў у тое адзінае рэчышча, па якому струменіць унутраны рух апавядання «Гайкагультайка». Тут падзіва тонка ўсё асветлена цэнтральным дзеяннем, а плынь моцна зрастаецца з канцэпцыяй.

Безумоўна, тады-сяды наш герой ідзе ўжо карыстаным шляхам, а таму яго яшчэ нельга назваць наслуханым, начытаным, нагледжаным (гл. «Чорную пляму».— *У. Ю.*). Такі яго паказ — не папулярызацыя, не адсартоўванне плюсаў і мінусаў, а жывая тканіна рэальнасці ва ўсім багацці праяў. Адсюль няцяжка пераканацца, што вядучая ідэя зборніка, нібы зыркімі праменнямі, сціснула, амаль лапідарна адцяняе патэнцыяльную энергію характараў. Што датычыць ценявых бакоў (зноў гл. «Чорную пляму».— *У. Ю.*), дык нішто не вымагае лямантаваць: стылявая цэльнасць тут не парушана.

Так свежае прачытанне пераконвае ў грунтоўнасці абагульненняў у пасылках. Адсюль, скажам пошапкам, напрошваецца афарыстычная выснова: аўтар пружыністай рукой уліў жывы струмень у эстэтычна-стылявое ўзнаўленне шматгалосся жыцця.

ВЕРУ

Яўгенія Янішчыц

Прымі, мой друг, маю
меланхалічнасць.
. . . .
Начую летуценна ў будане.

Кружляе ў небе ластаўка прывычна,
Дрымота апускаецца на сад...
Я шлю табе сваю меланхалічнасць,
Аж мройна расплятаецца каса.

Мне верыцца, што жаўранкам аднойчы
Ты прывідна наведаеш мяне,
Бо я ужо каторы год штоночы
Начую летуценна ў будане.

РАДАСЦЬ СУСТРЭЧ

Мікола Янчанка

Мне даволі салодкага болю,
Мне даволі блакітнай тугі.
. . . .
Бачу зноў качарэжнік знаёмы
І да болю знаёмы трапкач.

З хатыльком за шырокаю спінкай,
З сукаватым кіёчкам-дручком
Да знаёмай ад веку хацінкі
Тэп-тэп-тэп я раблю пешачком.

Звонь гудзе, як напятыя струны,
Б'ецца сэрца гучней і гучней;
Мне насустрач выходзяць Матруна,
Янка, Сідар, Лукаш і Карней.

Набачок я схіляю галоўку,
Паглядаю ў блакіт з-пад рукі;
Мой прыход услаўляюць салоўкі,
Верабейкі, шпачкі, жаўручкі.

Вось і ганак, што помніць расстанне.
На дзвярах адкідаю кручок.
Каля печкі застыглі ў чаканні
Таўкачок, гальнічок, трапкачок...

У ГУКАВЫХ ГЛЫБІНЯХ

Алесь Яскевіч

О гук!.. Яго заражальная энергія не пакідае нас ні ў калысцы, ні за святочным сталом, ні ў шлюбным ложку, ні ў сне. Узрушаны з якіхсьці невымерных глыбінь, ён нейкімсь таямнічым чынам праменіцца ўсім багаццем рэчаіснасці. У моманты шчаслівай супрычаснасці з гукам (разрадка чыясьці.— *А. Я.*) мы адчуваем звышзямную асалоду, што далёка не заўсёды адбываецца з намі ў гадзіны судакранання з танцамі або футболам. Гук для нас мае колер, пах, смак, ён звоніць, іграе, дрыгаецца, нібы няўрымслівая жаробка ў брычцы.

Над гукам узнімаецца гукапіс, бо робіцца выказнікам запаветных даследчыцкіх настрояў. А на вышэйшай ступені стаіць гукарад, які, прабягаючы па шэрагу рэалей — ашкрабалкаў, камячкоў, трэсачак,— збірае іх у размаітую мазаіку слоў. Апошнія пры пэўных намаганнях нашых мысліцельных органаў згодна аб'ядноўваюцца ў адзіную садружнасць сказа. Адсюль застаецца адзін крок (разрадка кагосьці.— *А. Я.*) да з'яўлення вобраза. Але мы ні на міг не забываем, што ля вытокаў вобраза стаяць колерныя малюнкі гукаслоў. Менавіта яны, пластычна распластаўшыся ў неверагоднымі пластанні пластыкі, звязваюцца ў асязальныя вобразы, якія нельга падперці не толькі коланамі, а нават

акадэмічнымі калонамі. З дапамогай гукаў мастацкая тканка твора натуральна і суладна ахутваецца дзівосным воблакам, у якім тонуць усе нашы разважанні, а сам вобраз набывае недасягальнасць.

Такім чынам, інервацыя гуку пры трансплантацыі вобраза ў апантана вытанчанай еднасці сатворца і сатворчасці ўспыхвае асацыятыўнай энергіяй рэдкаснага напружання і выбухае вулканамі зместу. У такім разе вобразная прыватнасць пачынае пераважваць прыватную вобразнасць і нам не застаецца нічога іншага, як выявіць смакавую інтэнферэнцыю малюнка (разрадка ягось.— *А. Я.*). Гэтым шляхам мы нейксь уваходзім у свет рытму, каб прамаршыраваць у свет прасторы і нават часу. У апошніх светах мы наша выключнае майстэрства даследаваць глыбіні гукавых водмеляў вымаўляльна запоўнім экспрэсіяй энергіі.

Значыць, пранікшы ў нетру гукавой структуры, мы з якойсьці інтуітыўнай перакананасцю адчуваем: нам не стае той істотнай цэментуючай скрэпы, што ўтрымала б нас ад невераемных заглыбленняў у таямніцы нераспадобнена-формных вобразнасцяў (разрадка нашаясь! — *А. Я.*), выбрацца з якіх не дапаможа аніякая крытыка.

ЗМЕСТ

Юрчанка Г.

Ю 83 У натхнёнай паграбеньцы: Пароды.— Мн.: Маст. літ., 1983.— 143 с. іл.

40 к.

У зборнік уключаны пароды, напісаныя аўтарам у апошнія гады. Аўтар прыкмячае асобныя недахопы, пралікі ў творчасці беларускіх паэтаў, празаікаў, крытыкаў розных пакаленняў і стварае вострыя, падчас калючыя і з'едлівыя сатырычныя творы.

Ю $\frac{4702120200-071}{М302(05)-83}$ 73—83

ББК 84Бел7
Бел2

ГЕОРГИЙ ФЕДОРОВИЧ ЮРЧЕНКО

Во вдохновенной погребеньке

Пародии

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Рэдактар Р. М. Яўсееў. Мастак А. К. Шэвераў. Мастацкі рэдактар А. М. Малышава. Тэхнічны рэдактар Т. М. Сокал. Карэктар Л. П. Бялова

ІБ № 1721

Здадзена ў набор 23.11.82. Падп. да друку 28.03.83. АТ 21060. Фармат 60×108¹/₃₂. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк. арк. 5,40. Ум. фарб.-адб. 5,71. Ул.-выд. арк. 4,15. Тыраж 6000 экз. Зак. 3154. Цана 40 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

пародыі

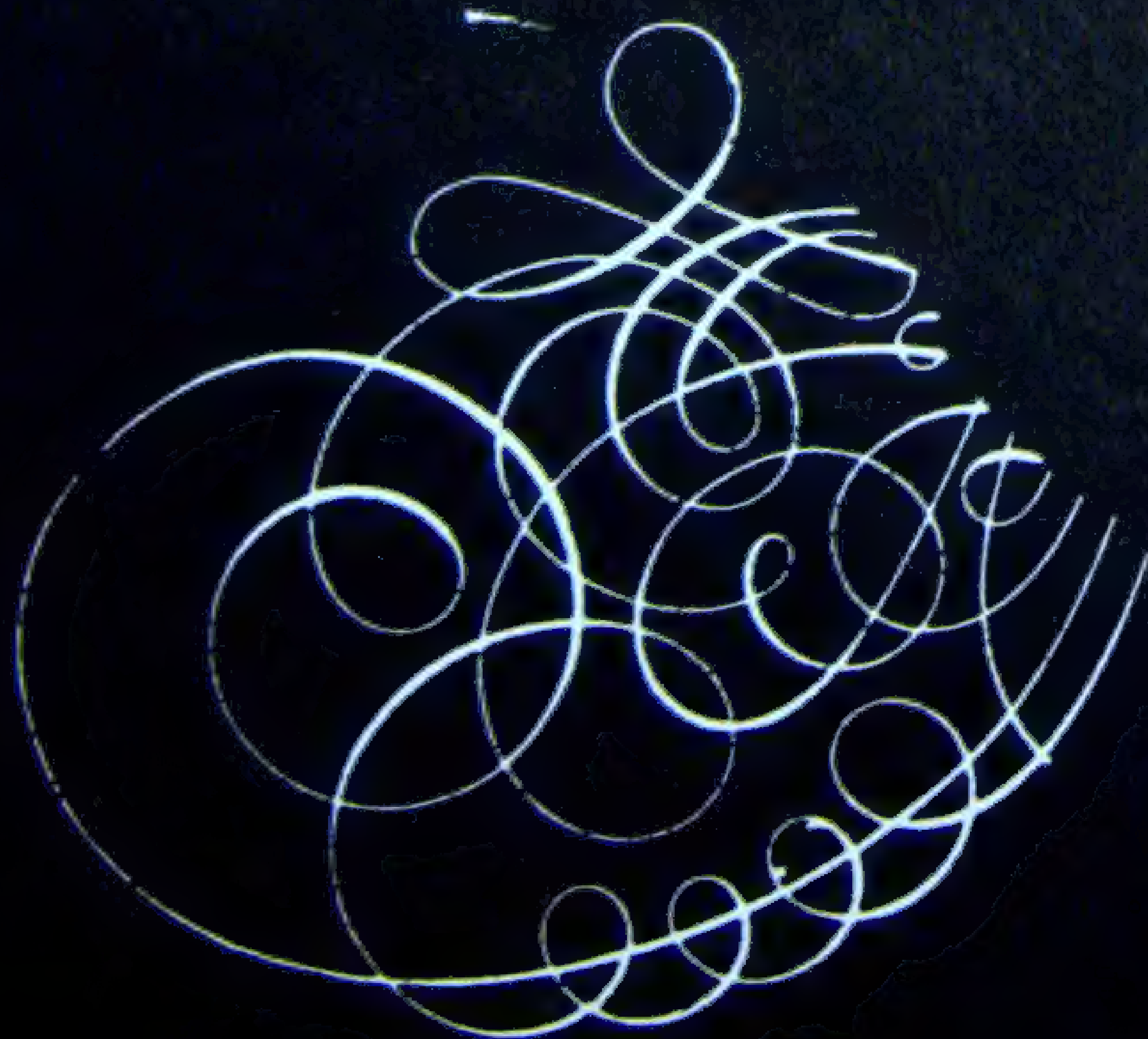

40 к.